

www.e-rara.ch

Francisci Petrarchae Operum tomus primus[-alter]

Francisci Petrarchae De remediis utriusque fortunae, libri duo

Pétrarque

[Genève], 1613

Bibliothèque de Genève

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-64267>

Livre I : dialogues 1-35

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

dabit. Si inualidum, excusabit amornoſtri. Sic autē ad legendū venies, quaſi quatuor illæ famoſiores & conſanguineæ paſſiones animi, ſpes, ſeu cupiditas, & gaudium, metus, & dolor, quas duę ſorores, æquis partibus proſperitas, & aduerſitas peperere hinc illinc humano animo inſultent: quæ verò arci præſidet ratio, his omnibus vna reſpondeat, clypeoq; & galea, ſuiſque artibus, & propria vi, ſed cæleſti magis auxilio circumfrentia hoſtium tela diſcutiat: ea mihi de tuo ingenio ſpes eſt vt vnde victoria ſtet, facile iudices. Non te diutiùs traham; ſed, vt propoſitum meum noſcas, index operis epiſtola præmittenda erat quam ſi adcribendam duxeris, vtrunque metiens videto ne longior præſatio libellum breuē non aliter quàm prægræde caput exiguum corpus premat. Nihil eſt enim, ſine menſura, ac partium proportione formoſum.

De Aetate Florida. *DIALOGVS I.**INTERLOCVTORES,**Gaudium & Spes; Ratio.*

*Quid, demens, tantum gaudes iuuenilibus annis.
cū fugiat volucri lata iuuenta pedes*

GAVDIVM, ET SPES.

A Etas florida eſt; multum ſuper eſt vitæ. *R. A.*
C. I. C. En prima mortalium vana ſpes, q̄ multa hominū millia & ſefellit & fallit. *G. & S.*
Florida eſt ætas. *R.* Inane gaudiū & breue: ſiſte, dum loquimur, areſcit. *G. & S.* Ætas integra eſt. *R.*
Quis integram vocet, cui multū deeſt, & quantulū ſit, quod reſtat, incertum eſt? *G. & S.* Atqui lex eſt certa viuendi. *S.* Quis hęc legem tulit, aut q̄ iſtud legitimū tēpus eſt vitæ? Iniquiſſima verò lex, quæ non omnibus vna eſt; immo tā varia, vt nihil ince-

tius hominum in vita, quàm ipsius vitæ modus sit. *GAV.* Est tamen & modus aliquis, & vitæ meta, quam sapientes statuerunt viri. *RA.* Metam vitæ statuere, non qui accipit, sed qui dat illam Deus potest. Intellego autem: septuagesimū, aut si natura potentior est, octuagesimum cogitatis annum; atque ibi metam figitis, quò prouectos maneat labor, & dolor: nisi fortè longiùs spem promouit is, qui ait: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni; quò, quàm rari veniant, videmus: sed vt sit omnium, quod paucorum est, quantum tamen nunc etiam id est? *GAV.* Multum sanè. Est enim iuuenum vita superior, & à senectute remotior, & à morte. *RA.* Falleris. Etsi nil tutum homini, illa tamen periculosior vitæ pars, quam securitas nimia reddit incautam. Nil est alteri vicinius, quàm mors vitæ. Cùm distantissimæ videantur, contiguæ sunt: semper illa præterlabitur: semper hæc instat. Quocunque fugeritis, præstò est, & ceruicibus imminet. *GAV.* Iuuenta nunc saltem præsens est, & senectus absens. *RA.* Nil mobilius iuuenta, nihil insidiosius senectute. Illa non stat, mulcendoque fugiens abit: ista per tenebras, atque silentium pedetentim subiens, improvidos ferit: & dum longinqua fingitur, in foribus est. *GAV.* Ætas in ascensu est. *RA.* Insidiosissimæ rei fidis. Ascensus iste, descensus est. Vita breuis, tempus instabile, furtim, nullo pedum strepitu, inter somnum, & locos effluit: &, O, si hæc temporum celeritas, vitæque breuitas, vt in fine, sic in principio nota esset; nunc intrantibus infinitum quiddam, exeuntibus nihil; & quod sæcula videbantur, vix totidem sunt momenta. Sic tum demum fraus noscitur, dum vitari nequit; vnde est, quòd sæpe frustra

frustrà
inexper
fui. In
les, &
cognit
detegit
minibu
aduert
fieriqu
tempo
aut do
præcla
multis
ta, &
decerp
ex quo
nutissi
quider
horas;
isque a
tereun
vt Cic
neque c
sentien
bus, fir
mo præ
nihil e
stantio
sed tu
spatiis
ma æt
vicini
GAV.
ad hoc
loqui

frustrà huic consulitur ætati: incredula simul & inexperta est, & contemptrix alieni consilij. inops sui. Itaque iuueniles errores, licet innumerabiles, & immensos, his ipsis tamen occultos, & incognitos, quorum sunt; nil melius, quàm senectus detegit: & dissimulantium, conuiuentiumque luminibus ingerit; nec prius, quod esse debuistis, aduertitis, quàm. quod esse voluistis, effecti estis, fierique iam aliud non potestis. Quod, si quis in tempore, aut per semetipsum intelligere posset, aut docenti credere; ille mihi vnus ex millibus præclarus, ac felix surgeret adolescens; nec tam multis anfractibus ageret vitam, cuius vnica tuta, & recta per virtutem via est. *G.* Ætas indecerpta est. *RA.* Quomodo indecerpta est, quæ, ex quo esse cœperit, assiduè carpitur; & quæ minutissimis portiunculis, dum datur, eripitur? Si quidem motu perpetuo cælum rotat, momenta horas; horæ diem rapiunt? is alium diem trudit, isque alium: & nunquam quies. Sic menses prætereunt, sic anni, sic & ætas currit, & properat: & vt Cicero ait: Volat: Quodque ait Maro, *Celeres neque commouet alas.* Ita ceu naui iter agētibus, nec sentientibus, qui vehuntur, sæpè nec cogitantibus, finis adest. *GA.* Ætas incipiens, ab extremo procul abest. *RA.* Intra brevis viæ spatium nihil est procul. *GA.* At nulla pars à fine distantior, quàm principium. *RA.* Nulla quidem: sed tunc rectè diceretur, quando omnes æquis spatiis viuerent. Nunc pluribus viis, & sæpius prima ætas in mortem incidit: quo fit, vt plerunque vicinior sit extremo, qui remotior videbatur. *GA.* Certè florentissima est Ætas. *RA.* Et si ad hoc pauci animum aduertant, tamen, ex quo loqui cœpimus, mutatio aliqualis incessit, & mo-

dò per singulos syllabarum tractus, vitæ aliquid excidit: aliquid de caduco ætatis flore subtrahitur. Quid autem [quæso] plus habet hic mollis, & nitidus adolescens, quàm ille durus, & squamosus senex. præter hunc, quem loquimur, ætatis breuem scilicet, & caducam inmo assidue cadentem florem: Vbi quid tam dulce, tam iucundum non inuenio; cum sciat dicto citius se futurum, quod ille nunc est, vel si nescit, insaniat. Nisi fortè è duobus aliàs capitali simul supplicio addictis ille felicior est habendus, qui nouissimè iussus est dare colla securibus, qui mihi quodammodo ipsa dilatione miserior videatur: quanquam non est par horum conditio, & illorum: huic enim interuenire aliquid potest, vnde collegæ supplicium euadat, & viuat: iuuenem senio eripere sola mors potest. Ad summam, paruo temporis in spatio non fiat magna felicitas, & ingentibus animis, breue nihil optabile est. Expergiscimini consopiti: tempus est; caligantèsque oculos aperite. Assuescite iam tandem æterna cogitare, & amare, & optare; simul autem peritura contemnere. Condiscite ab his sponte discedere, quæ nobiscum diu esse non possunt, & animo illa relinquere, antequàm relinquamur. *G. & S.* Ætas est stabilis, virénsque. *R. A.* Mentiuntur, qui nescio quam ætatem stabilem dicunt. Nil volubilius tempore; tempus verò est vehiculum ætatum omnium; & hoc stabile

singitis: O vanitas: nihil est stabile; nunc maximè raperis.

De

Dicitur
Quæ

For
Est
des
& form
gia est.
psum
corper
queun
ruente
quæ m
or quæ
ostend
dantiu
rit, leu
manus
calce d
libet; v
nui lat
minis,
& pau
lucis r
num in
mitur
venien
[ni fal
Roma
bens; f
breuiº

Diserte Mortales fragili non fidere forma.

Quae casus damno moribus esse solet.

GAV.

Forma corporis eximia est *RA*. Nihilo firmior
est illa quam tempus, cum eo veniat & cum eo-
dem fugit. Siste si potes, tempus, poterit forsan
& forma consistere. *GAV*. Forma corporis egre-
gia est. *RA*. Fragili niteris fundamento. Corpus ip-
sum umbrę in morem praeterit: tu momentaneum
corporis accidens tibi mansurum spondes: Ruere
queunt accidentia, stante subiecto, nequeunt illo
ruente non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus,
quae mortali, cum corpore fugiunt, nulla veloci-
or quam forma; quae mox ut amicum flosculum
ostenderit, ipsos in oculos mirantium, atque lau-
dantium evanescit; brevis hunc pruina perusse-
rit, levis hunc aura decusserit, subito vel inimica
manus ungue decerpitur, vel praetereuntis morbi
calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, ut
liber; venit ecce, magnis passibus, quae te velo te-
nui latentem detegat: quanti esset forma viui ho-
minis, mors ostendit; nec mors sola, sed senectus,
& paucorum spatium annorum; immo vel vnius
lucis repentina febricula. Possemò ut nihil exter-
num incidat per sese stando, durandoque consu-
mitur; & in nihilum redit; neque tantum gaudij
veniens tulit; quantum fugiens fert doloris. Hæc
[si fallor] expertus erat aliquando formosus ille
Romanus Princeps Domitianus; qui amico scri-
bens; scias, inquit, nec gratius quicquam decore, nec
breui⁹. Quamuis, etiã si durable, perpetuumq; na-

turæ donum esset, non intelligo, quid tanto
 pære expetendum habeat iste non solidus, nec
 in ipso homine, nisi superficie tenus fulgens de-
 cor, multaque foeda contegens, & horrenda leuif-
 simaque curis obtentu, sensibus blandiens & il-
 ludens? Veris igitur, ac mansuris bonis delectari
 conuenit; non falsis, atque labentibus, *GA.* For-
 ma corporis elegantissima est. *MA.* Habes velum
 oculis, laqueum pedibus, alis viscum; haud faci-
 le seu vera discernere, seu virtutem sequi poteris,
 seu in altum euolare animo: multos ad honesta
 pergentes forma detinuit, detorsitque cōtrariam
 in partem. *GAU.* Forma corporis mira est. *RA.*
 Bene ais, mira. Nam quid hac vanitate mirabilius?
 quot delectabilibus abstinent formosi iuuenes?
 quot suscipiunt labores? quanta sibi inferunt sup-
 plicia, vt formosiores non sint quidem, sed appa-
 reant: vnus formæ studio, & valetudinis, & volu-
 ptatis immemores? Quantum verò, inter comen-
 dum, tempus effunditur? quot honesta interim?
 quot vtilia? quot postremo necessaria negligun-
 tur? Tuum igitur breue, caducumque bonum, &
 inane gaudium, sine inuidia tibi habeto, Habes
 hostem tuum domi[quodq; peius est] delectabilē,
 ac blādum. Habes raptorem quietis, ac temporis:
 perpetuumque tortorē: habes materiam laboris;
 vberimam discriminum causam; fomenta libidi-
 num; nec minorem querendi odij, quàm amoris
 aditum. Fies mulierculis forsan amabilis, odiosus
 viris, aut fortè suspectus. Nulla re magis, quàm
 forma corporea coniugalīs zelus accenditur. Nul-
 la enim res ardentius appetitur, quàm forma. Nul-
 la animum mouere potentior, atque idē nulla
 suspectior. *G.* Forma corporis magna est. *R.* Solet
 hęc stultos adolescentes, quò non expedit, vrgere,
 dum

dum bono suo, vt libitum, sic licitum, frui putant; neque, quid deceat, attendunt? quæ sæpè iam multis acerbi, ac turpis interitus causa fuit. *GAU.* Forma corporis rara est. *RA.* Ad breuissimum tempus erit: quando oris habitus hic, colorque mutabitur. Cadet flaua cæsaries, reliquæ albescent; teneras genas, & serenam frontem squallentes arabunt rugæ; lætas oculorum faces, & lucida sydera mœsta teget nubes; leue dentium ebur, ac candidum, scaber situs obducet, atque atteret, vt non colore tantum, sed tenore alio sint; recta ceruix atque agiles humeri curuescent; guttur leue crispabitur; aridas manus, & recuruos pedes suspiceris tuos non fuisse. Quid multa? Veniet dies, quo te in speculo non agnoscas. Et hæc omnia, quæ abesse multum existimas; ne quid improuisis monstris attonitus, non prædictum dicas, hinc iam tibi, si viuus, dicto citius euentura denuncio; qui si mihi nunc credis, nunc te parcius miraberis transformatum. *G.* Interim forma clara est. *R.* Quid hic dicam breuius, quam illud Apuleij Medaurenis: *Expecta paulisper, & non erit.* *G.* Forma corporis hætenus excellens est. *R.* Quam malle formam animi excellentem. Est enim & sua animæ pulchritudo, multò suauior; certiorque, quam corpori; & ipsa quoque suis legibus decore ordinis, atque apta suarum partium dispositione subsistens. Illam optare; illi operam impedere dignum erat, quam nec dies longa detereret; nec morbus extingueret, nec mors ipsa. Nunc caduca miramini. *G.* Certè nunc saltem insolita forma est. *R.* In hac, vt in aliis multis, optanda mediocritas. Sin hac tali forma, nec tibi placueris, nec nisi qua decet, aliis, placere curaueris, vsusque fue-

ris castè, sobriè, modestè, non exigua tuè laudis accessio est futura. *G.* Præclara facies animum honestat. *R.* Immo quidem exprobrat, & sapiùs in periculum trahit. Quid verò attinet gloriari eo, quod neque tuum sit, neque diutiùs seruare possis? Quod habuisse, nulli; proiecisse multis gloriosum fuit? Mitto alios; Spurinam non naturalis forma nobilitat, sed accersita deformitas. *G.* Ut virtus animi corporis formæ iuncta sit, studeo. *R.* Si id effeceris, tum demum verè mihi tunc vndique fortunatus fueris; formæque clarior videbitur, & virtus gratior. Quamuis enim errare, sibi visum esse, qui ait, *Gratior est pulchro venisse se corpore virtus*, scribat Seneca; mihi tamen iure reprehensus videretur, si dixisset, maior, aut perfectior, aut altior. Nunc quia dicendo, gratior, nō rem ipsam, sed spectantium iudicia respicit, non mihi visus est errare Vergilius, qui hoc ait. Et ad summam, ut nihil in se solidum habet formæ gratia, nihil optabile, sic si vltro obuenerit, virtuti addita, neque vtriusque de pretio error sit, hanc illius ornamentum dici patiar, vel non inamœnum visui; breue tamen, ac fragile: solam verò, pondus animæ dixerim, atque infaustum tristis insigne ludibrij.

De Valetudine corporis prospera.

DIAL. III.

*Sapius agrotat mens sano in corpore, nasquam
Peius habet mala mens, corpore quam valido.*

GAV.

Quid, quòd valetudo prospera est. *RA.* Quicquid de forma modò diximus, repetitum puta. *GAV.* Valetudo corporis firma est. *RA.* En senectus ab aduerso, mille morborum

boru
tere
Ietu
tas;
posse
valet
fet.
aliq
solita
culob
sent.
grata
dum
herba
rum i
plurib
porea
adiun
est. Nū
nimus

*Est mel
Credo*

L On
Gr
ret
fra vix
perdita
cant.
R. Gr
in offib
grauior

borum armata generibus: contra valetudinem in-
 terea voluptas militat, familiare certamen. *G.* Va-
 letudo corporis tuta est. *R.* Inconsulta iucundi-
 tas; quæque negligentes & incautos facere soleat
 possessores suos; & sæpè morbos accersere quos
 valetudini propria diffidentis intentio declinat
 fet. *G.* Valetudo corporis bona est. *R.* Benè utere:
 alioqui leue bonum; quin & graue malum; si [vt
 solita est] culpæ cuiuspiam causa sit. Multis peri-
 culosa & pestilens sanitas fuit qui tutius agrotas-
 sent. *G.* Valetudo corporis optima est. *R.* Res per-
 grata multumque utilis seu corpore quid agen-
 dum seu animo est. Sed vt quarundam radicibus
 herbarum inest vis veneni, quæ dum aliarum re-
 rum immixtione purgata est salubre poculum è
 pluribus fit: quod ex vno pestiferum fuisset: sic cor-
 poris sanitas, ne noxia sit habenti non aliter quàm
 adiuncta animi prospera valetudine temperanda
 est. Nusquam peius, quàm in sano corpore æger a-
 nimus habitat.

De Sanitate restituta. DIAL. IIII.

*Est melius valeas animo, quàm corpore, multis,
 Crede mihi, nocuit conualuisse malis.*

GAV.

Longa ægritudine liberatus gaudeo. *R. A.*
 Gratiorem fateor sanitatem redditam, quàm
 retentam. Ingratissimi mortales bona ve-
 stra vixaliter, quàm perdendo cognoscitis; &
 perdita ergò vos cruciant; & recuperata latifi-
 cant. *G.* Gravissima febris me destituit.
R. Gravissimas febres Medici dicunt quæ ipsis
 in ossibus, & medullis æstuant. Quantò illæ sunt
 grauiores, quæ in anima intus latent: his te ma-

ximè liberatum velim. *G.* Ægritudo abiit. *R.* Ægritudo præfens sapè profuit; dum debilitatis viribus corporis, animæ sanitatem peperit. Consequenter igitur, & digressa nocuit, & animæ lumen imminuit, & corporis auxit insolentiâ: quâ-
 atis mala, quamuis pessima ægritudo videatur; optabile malum tamen, quod mali remedium sit maioris. *G.* Tandem ægritudo longior finem habet. *R.* O stultissime; sic tu reris mortem effugisse, ad quam curris assidue: nunc propinquior mortis, quam dum illi contiguus videaris. Irremediabile vobis est iter; neque vlla eius in parte subsistitur, neque diuersorium, neque lentior vsquegressus; & somnus & vigilia, & labor, & requies, & morbus, & sanitas, æquè sunt gradus ad mortem. *G.* Ancipiti ægritudine absolutus sum. Creditricem habes infallibilem: dilata solutionis dies est; sed non cassâ ratio. Habes ægrotare iterum, & mori.

De Viribus corporis. DIAL. V.

*Insanit, qui robusto de corpore fidit;
 Excellit vires corporis ingenium.*

GAV.

Virium satis; immo multum contigit. *R.* Quæ de forma, ac valetudine dicta sunt, relege. Similium similis disciplina est. *G.* Multum est virium. *R.* Vide, ne quid aggrediare viriû fiducia, quò imbecillis appareas. *G.* Abundè est virium. *R.* Taurina gloria. *G.* Plurimum est virium. *R.* Plusculum elephantis. *G.* Virium nimis est. *R.* Facile crediderim id quidem. Sæper excessus autè in vitiû vergit, seu ipsum est vitium. *G.* Nimis est virium. *R.* Nimietas hæc, si ad mediocritatem redeat, bene

bene erit. Quid si ad defectum transeat? Quid si
 hoc robur fragilitas insignis excipiat? Crede mi-
 hi, nullæ tantæ usque corporum vires, quæ vel la-
 bore immodico, vel morbo acri, vel cuncta vin-
 cente senio, non frangantur: infatigabilis, & inui-
 cta vis animi est. *G.* Ingens robur est corporis,
R. Nemo Milone robustior; clariores multi-
G. Vastum & prævalidum corpus est. *R.* Præ-
 stantissima rerum virtus, mole corporea non e-
 get, in animis habitans. *G.* Nihil his viribus
 difficile. *R.* Immo impossibilia permulta, at-
 que illud imprimis, ut qui corpore spem posuit,
 in altum scandat. *G.* Iam supra hominum vi-
 res sunt. *R.* Hac in re qui superior cunctis ho-
 minibus euaserit, multis tamen animantibus in-
 ferior erit. *G.* Nihil his viribus metuendum.
R. Immo nunc maximè. In magnam enim virium
 fiduciam, magnis viribus accingitur fortuna; &
 interdum ex æquo congredi indignans, ut o-
 stendat quàm fragile animal est homo [dum si-
 bi etiam robustissimus videtur] giganteos viros
 leui prælio confecit. Herculem ab omnibus in-
 uictum vis latentis mali vicit. Milonem ipsum
 cunctis celebratum, & cognitum palæstris, arbor
 vna detinuit, lacerandumque feris obtulit. Sic
 robur illud eximium, sine exemplo, fissæ quercus
 robori impar inuentum est. Tu viribus tuis fi-
 dis? *G.* Vires immensa suppetunt. *R.* Omne
 immensum laborat mole sui. *G.* Vires in au-
 gmento sunt. *R.* Natura fermè rerum omnium
 hæc est, ut cum ad summum peruenerint, descen-
 dant, idque non æquo gressu. Ascensus enim len-
 tior, descensus præceps; hæc quoque vires cum
 crescere desierint, non consistent; & primò qui-
 dem clanculum, post apertius tandem ruent. O-

mnes res mortalium præter animum solum, æque fugiunt; sed non æque omnium fugæ vestigia apparent; nisi fortè minus eunt animalia, quæ vel tenebris, vel tacito repût nisu; vel, quoniam id quoque traditur, itineris indicium caudis premunt.

C. Corporis mei viribus glorior. R. Quid faceres tuis? Cogita verò quantarum ipse sis virium; istæ enim non tuæ sunt, sed hospitij, immò, carceris vires tui. Vanum est autem cum ipse sis fragilis, forti habitaculo [dicam melius] forti aduersario gloriari.

G. Viribus meis lætor. R. Quid hic dicam? nisi poëticum illud? *Non longum læta vere, inque latente locum veniens querela* Meministi vt is ipse tam validus, quem bis modò memorauit, de suis viribus in senectute conqueritur.

De Velocitate corporis. DIAL. VI.

*Currimus ad mortem citius, vel tardius omnes
At pretium vite, quod bene currit, habet.*

GAV.

Sed pernicitas multa est. R. Refert quoniam cursus intendatur; multos sua velocitas in exitium tulit.

G. Pernicitas mira est. R. Currite mortales, vt libet; cæli velocitas vos præcurrit & ad senium, & ad mortem applicat. Illud vobis cursum eripiet, motum illa.

G. Pernicitas summa est. R. Eò tendit, vbi desinat.

G. Pernicitas inaudita est. R. Illò properat, vbi tarditas multa erit.

G. Pernicitas infinita est. R. Sit quanta libet: vbi se exerceat, non habebit. Siquidem puncti vicem terra omnis obtinuit.

G. Pernicitas inæstimabilis est. R. Hæc ingenij laus est, cui maria & cælum, & æternitas, & naturæ spatia, recessusque, &

arcana

arcana rerū omnium patent. Corpus puncti, momentique ambitu circumscrip- tum, quō sua pern- icitas latura atq; vbi dispositura est? Nonne enim vt latissimē pateat hoc spatium, seu temporum, seu locorum, nihilominus quocūque se flexerit, ad sepulchrum currit? Illæ saltem angustia sine vl- lis aut astrologicis cōiecturis, aut geometricis de- monstrationibus nota sunt. Ita eō curritur, vbi profecto non curritur. *G.* Incredibilis mihi mo- do pernitas est. *R.* Cū omnes homines excessē- ris lepusculum non æquabis. *G.* Pernitas stupen- da est. *R.* Hæc plerosque pendentibus, & præru- ptis locis comitata plano calle destituit; quosdam per propugnacula turrium, per antennas nauium, per confraga montium innocuè volitantes, post leuī pedis offēdiculo, in via publica prolapsos, ex- tinctosque nouit ætas nostra. Anceps est, contrāq; naturam insueta, grauium corporum hæc leuitas, volucrumque hominem non diu factura. Nam etsi inoffensa processerit, fessa tamen citò desinet: bre- ue robur hominis, breuiorque pernitas. *G.* Val- de nunc agilis sum. *R.* Et asellus agilis iuuenta, & senio piger pardus. Spatio leuitas ingrauescet. Prima ætas stimulos habet, frænos vltima: quic- quid es, non eris diu; & si esse cupis, cura vt sis bo- nus. Senium virtus sola non metuit.

De Ingenio. DIAL. VII.

Serpentina placet prudentia, callida vulpis

Astuta mens est insidiosa nimis,

GAV.

AT ingenium est velox. *R.* Ad virtutes v-
tinam. Alioqui quō velocius, eō propius
ruina. *GAV.* Ingenium expeditum est.

b iij

R.A. Si & bonis artibus applicabile, pretiosa animi suppellex; si minus, onerosa, periculosa, laboriosa. *GAV.* Ingenium peracutum est. *R.A.* Ingenij non acumen, sed æquabilitas, atque constantia, veram laudem, & perpetuam merentur: quorundam acumen tenui cuspide frangitur; primoque molimine deficiet: validissima etiam, si ad ultimum extenuentur, infirma sunt; sic robur omne tenuitas atterit. *GAV.* Acutissimum ingenium est mihi. *R.A.V.* Nihil sapientiæ odiosius acumine nimio. Nihil verò philosophanti molestius quàm sophista: ideò inuisam Palladi finxere veteres araneam, cuius subtile opus, ac tenues telæ sunt, sed fragiles, nullique vsui. Ut mucronis ergo, sic ingenij acies sit; non penetret modò, sed subsistat. *GAV.* Promptum, & versatile ingenium est. *R.A.* Hoc Mar. Catoni Censorio tributum est, quòd literis simul, atque armis, bellicisque omnibus, & vrbanis, ac rusticis artibus æquè foret idoneus; quod ex parte Græci suo tribuunt Epaminondæ; Persæ autem Cyro. Tuum hoc versatile quonam vergat, nec versutum sit, neue aliquid non agile, sed leue potius, & inconstans habeat, caueto. Aliud est enim non posse consistere, aliud facile ire posse, quòd velis. *GAV.* Ingenium est excellens. *R.A.* Multùm refert, quo in genere excellas: huius enim quoque verbi significatio vaga est: verùmque est, vbi intenderis ingenium, valere. Malo igitur ingenium bonum, quàm excellens; quòd illud in malum flecti nequit; hoc in diuersa volubile est. Nam & Crispus Lucium Catilinam magna vi animi fuisse, ait; sed ingenio malo, prauoque. *G.* Ingenium magnum est. *R.* Bonum cupio, & modestum, magnitudo

sola.

V
sola su
rum in
errore

Est aliq
Acc

M

multa
stant, p
sta rec
moria.
hinc ga
vel vid
lis sint
suppet
rum, &
rum, &
huic v
iuncta
tam pr
sentis b
mine
quietu
nit, sec
carcere
lium.
honor
incural
riformi
record

folâ suspecta est. Sæpè magnum ingenium magno-
rum initium malorum fuit. Rarò autem magni
errores, nisi ex magnis ingeniis prodire.

De Memoria. DIAL. VIII.

*Est aliquid, bene quasi meminit, sed sæpe tenaci
Accidit ingenio, quod meminisse dolet,*

GAV.

MEmoria ingens data est. *R.* Ampla ergo do-
mus tædij, & Atrium fumosarum imagi-
num, vbi multa displiceant. *G.* Memoria est
multarum rerum. *R.* Multis in rebus pauca dele-
ctant, plurima cruciant, & sæpè delectabiliù mœ-
sta recordatio est. *G.* Rerum adest variarum me-
moria. *RA.* Si bonarum, bene, si malarum, quid
hinc gaudes? parumne triste est, vel tulisse mala,
vel vidisse, nisi vel quotidie recursent, vel sub ocu-
lis sint semper? *G.* Memoria diuersarum rerum
suppetit. *R.* Et culparum, & delictorum & scele-
rum, & ignominiarum, & repulsarum & dolo-
rum, & laborum, atque discriminum; quamuis
huic vltimæ voluptas quædam [vt aiunt] sit ad-
iuncta memoriæ. In quo tamen intelligitur, non
tam præteritorum malorum cogitatio, quàm præ-
sentis boni delectatio iucunda esse. Itaque ne-
minem laboris, ac periculi meminisse iuuat, nisi
quietum, aut securum: paupertatem lætè memi-
nit, sed diues: morbum, sed incolumis; sed liber,
carcerem; sed solutus, vincula; sed reuersus, exi-
lium. Sola ignominiæ memoria, in mediis licet
honoribus tristis est. Adeò nihil delicatius, vel
incurabilius, quàm fama. *GAV.* Memoria mul-
tiformis est, & multorum temporum. *RA.* In
recordatione multiplici multiplex molestia,

sola.

Quædam nempe conscientiam vellicant, quædam pungunt, quædam vulnerant. Alia confundunt alia exterrunt, alia deiiciunt: unde fit, ut memorantium ora rubor, pallorque vicissim in silentio occupent, quod pessimis hominum plerunque accidit, incessusque sit varius, vox incerta, & quæ sunt eiusmodi, animi memoria laborantis indicia. *G.* Memoria prompta est. *R.* Mallem, voluntas pia, castumque desiderium & honesta consilia, & actus innocui, & vita probri nescia. *G.* Memoria apprimè tenax est. *R.* Unde hæc igitur obliuio celestium præceptorum; quæ tam pauca sunt numero? Unde obliuio Dei vnus? Unde obliuio sui met? *G.* Memoria admodum tenax est. *R.* Terrenarum, & inutilium rerum credo: quoniam verò, & quò vaga hæc, volatilisque memoria? quæ cum cælum, terramque peragrauerit in seipsam nesciens reuerti, quod vnum necessarium ac salubre erat, obliuiscitur. In qua ei si fortè aliquid delectationis interdum, sapè tamen anxietatis est plurimum, nec immeritò. The mistocles, cum ei quidam memorandi artem à Simonide tunc inuentam polliceretur: Male se ait obliuionis artem, quam memoriæ discere. Et licèt hoc ille suo quodam iure respondisse videatur, ut qui naturæ dono illo supra fidem excelleret: cuiusque memoriæ innumeræ quidem rerum, atque verborum imagines prægrauarent; ferè tamen omnibus conuenit: ita omnes & dediscenda discitis, & discenda dediscitis; in his tantum quorum utilis esset obliuio, memoriæ exercentes, inque id naturæ finibus non contenti, insaniam arte laxatis. *G.* Memoria omnipotens est. *R.* Titulus hic vni
fuit

fuit
tam
fit
tilla
quæ
Opt
ris,
Mer
vt d
men

Eloq
H

A

scias
& ra
impr
vtru
G.El
dicit
gidu
festi
loqu
peret
quid
præq
infici
Eloq
tæ,

suus est Deo. Multipotens dicere voluisti. Si qua tamen insignis memoria vis est [quod omni curiositate melius fuerit] damnosa reiciat stringat utilia, neque tam sedulo, quæ delectent aggreget, quam quæ profint. *G.* Memoria optima est. *R.* Optimo nihil est melius, quod si fidem dicto quaeris, ut in optimiste memorem præbeas oportet. Memento peccati tui, ut doleas memento mortis, ut desinas, memento diuinæ iustitiæ, ut timeas, memento misericordiæ, ne desperes.

De Eloquentia. DIAL. IX.

Eloquio multi adiuti, multi periére.

Hæc quantum miseris lingua nocere potest.

GAV.

AT præclarum est eloquium. *R.* Magnum, fateor, instrumentum gloriæ, sed anceps, cupidine gemina. Et hoc quoque qualiter vti scias, refert plurimum. *G.* Eloquium torrens est, & rapidum. *R.* Haud ineptè quidam stulti atque improbi eloquentiam furiosi gladio æquiparant, vtrumque enim publicè inermem esse expedit. *G.* Eloquium clarum est. *R.* Clarum aliquid variè dicitur. Clarus sol, clarum incendium. *G.* Præfulgidum eloquium est. *R.* Et lugubres cometae & infesti gladij & hostiles galeæ fulgent. Ut fulgore eloquentiæ gloriosus sit, sanctitate & sapientia temperetur. *G.* Copia eloquij ingens est. *R.* Siquidem iuncta modestiæ, magnum aliquid supraque communem hominum mensuram, non inficior, alioqui mutum esse præstabat. *G.* Eloquentiæ satis est. *R. A.* Satis eloquentiæ, parum sapientiæ fuisse in homine illo sc-

lestissimo apud Crispū legis: neq; is quidē gloriā eloquentiæ quæsiuit vllā, quanquam altiore iudicio non eloquentia, sed loquacitas illa fuit. Verus enim orator, hoc est, eloquentiæ magister, nisi vir bonus, esse non potest. Quod si bonus & sapiens, putabas ad oratorias laudes, perfectūque munus eloquentiæ hunc verborū impetum, qui sepe procacibus, atque inuerecundis vberior est. siue hanc ipsam etiā dicendi peritiam satis esse; falsebaris: linguæ volubilitas, atque verborum copia, & ars etiā quædam, sceleratis, piisque communia esse possunt. Id quod quæris, bonorum est, nō omnium quidem, sed paucissimorum: ita vt mali omnes huius laudis extorres sint, ad quam scilicet, animi bona, quibus carent, virtus & sapientia requiruntur. Quod vt sic esse nō intelligas, dicā. Sed memineris duarum, de quibus loquor, rerū: definitiones in mentem redeant, quarum altera Catonis, Ciceronis est altera. Ille ait: Orator est, vir bonus dicendi peritus. Iste autē nihil est, inquit, aliud eloquentia, nisi copiosè loquens sapientia. Ex his vides ad oratoris, atque eloquentiæ essentiam, & bonitatem, & sapientiam exigi: nec tamē sufficere, nisi & peritia adsit, & copia. Ita. vt primæ illæ duæ virum bonum, sapientemq; duntaxat: hæ autem solæ nec bonum, nec sapientem nec loquentem quidem efficiant, sed loquacem. Omnes verò coniunctæ perficiant oratorem, eiusque artificium: quod profectò rarius, atque altius est, quàm putent, qui in multiloquio situm sperant. Tu ergò si oratoris nomen, & eloquentiæ veram laudem quæris, virtuti & sapientiæ primū stude. *G.* Eloquentia plena atque perfecta est. *R.* Pleno atque perfecto nihil deest: deerit autem multum, si præmissa defuerint. Antè igitur quàm

de vniuerso pronuncies hoc vnum tacitus tecum
 volue. *G.* Eloquentia summa est. *R.* Supra sum-
 mum nihil est: his ergò cessantibus, iam summa
 non erit, sed caducum quiddam, & informe, cui
 fundamentum fastigiũque detraxeris. *G.* Elo-
 quentia dulcis & ornata est. *R.* Dulcedo, & orna-
 tus iste nescio quid blandum, seu dolosum, non vi-
 rile, nec sincerum præfert: sed non pluris est apud
 rectos iudices suavis, & compta viri fallacis ora-
 tio, quàm vel meretricis fucus, vel mellitum vi-
 rus, vel phrenetici robur, vel auari aurum: quic-
 quid est, quanuis appareat, ac mulceat, si princi-
 pium essentialiale defuerit, nihil penitus, aut nihilo
 proximum videri debet. *G.* Eloquentiæ fiducia
 magna est. *R.* Magna sæpe fiducia magnis pericu-
 lis viam fecit, vt animum attollat, atque adiuuet,
 frenum accipiat, sese norit, quod agendum instat,
 examinet, ablit insolentia pariter, & contemptus.
 Sin progressa liberius, virium obliuisci cœperit,
 iam non fiducia, sed temeritas, & audacia est, qua
 nihil est à sapiente remotius: hæc in rebus omni-
 bus agendis, vt aspectu pretiosior, sic affectu peri-
 culosior ignauia est. Illa enim domi pigros, & in-
 glorios tenet, hæc impellit ardentis, & quos æsti-
 mabatur promotura, præcipitat: hæc sæpe bella-
 cissimos viros ostendit imbelles, cautissimos pro-
 bauit incautos, vtque ad te redeam, qui di-
 fertissimi videbantur, infantissimos patefecit.
GAU. Eloquentia ingens est. *R.* Vt sit hi-
 storico fides, inter vitia iufinita eloquentiam
 habitasse, verique locum teneat authoritas, ne-
 que dubium sit, quod eloquentiæ princeps in
 Rhetoricis scribit, eloquentiã sine sapietia esse nõ
 posse: quæ vt liquet, superioribus aduersatur: ista
 tamen quolibet modo sumpta eloquentia, cer-

te quò maior eò dānosior, funestiorq; si sola est. *G.* Eloquētia singularis est. *R.* Hęc est, qua singulares viros & Græcos & nostros in perniciem traxit: quod ita esse Demosthenes, & Cicero, & Antonius nō negabunt. *G.* Eloquentia plausibilis est. *R.* Si innocēter absque iactantia vtare: vix vlla re citiūs multitudinis amorē tibi concilies, & gloriam quaras. si quo, nisi meræ virtutis artificio, quari potest. sin arroganter atque improbè, perfacilè tibi discrimen, & multorum odia tibi conflaueris. Sapientis dictum est cuiusdam: Mors & vita in manuliqua. Non vnus verò tantum hominis, sed multorum. Quorundam linguæ totas euertēre: Respub. euertētque. Pessimum, nocentissimūque hominis mali membrum, lingua est. Nil hac mollius, nil durius. *G.* Eloquentia sonora est. *R.* Et sonorum fulmen. *G.* Eloquentia florida est. *R.* Et floridum Aconitum. Denique versa vt libet, & reuerfa, & gloriæ habes viam arduam, & inuidiæ pronam valde.

De Virtute: DIAL. X.

Virtus em iactas, vitiorum pondere pressus;

Affectus, Virtus est, cohibere suos.

GAV.

NVnquid non saltem licet de virtute gloria-
re? *R.A.* Vt liceat, in illo tantum licet, qui
virtutis & omnis boni auctor solus, atque
largitor est. *GAV.* Magna est animi virtus.
R.A. Vide autem, ne quò maior creditur, mi-
nor sit. *GAV.* Spectata virtus in rebus dubiis
est. *R.A.* Proprium est virtutis, non quid actum,
sed quid agendum sit, nec quid adsit sibi, sed quid
desit attendere: vnde est, vt sæpe illam non de
quæsito gloriantem, sed de quærendo sollicitam
videa-

videamus. Dicerem, si liceret, auaram, aut certé avaritiæ similem esse virtutem. Iugiter sitit, quotidie inardescit, quò plus quæserit, eò sibi pauperior videretur, & plus appetit. Nullus ei desiderij modus est. Nullus sat magnus cumulus meritum. *GAV.* Virtus supra humanum morem est. *RA.* Vereor ne superbiæ sit ista professio, non virtutis. *GAV.* Virtus longè clarissima est. *RA.* Fundamentum veræ virtutis, humilitas, nec tanta claritas vlla est, quam elatio non obscuret. Scit ille, qui clarissimus creatus, seque ipsum effrens, non obscurus tantum, sed princeps meruit fieri tenebrarum. Quod si illi accidit, quid alij de se sperent? *GAV.* Virtus eximia est. *RA.* Non solet esse virtus iactatrix, aut miratrix sui, sed imitatrix alièni. Itaque semper anhelans, semper altiùs aspirans, dum se comparat, parvipendit. *GAV.* Virtus consummata est. *RA.* Nunquam hoc virtus de se iudicat, non confidit, nihil arrogat. Scit hoc tempus esse militiæ, non triumphi, atque adeò nunquam torpet, & semper in actu est: semper, quasi nunc incipiens, aëcingitur. Quæ omnia perfecisse, seque vndique consummatam credit, crede miki, non est virtus, error est virtuti obuius, atque aduersus. Quisquis ad summam peruenisse credit, in hoc primum fallitur, quòd vbi credit esse, non est. Deinde, quòd illinc ferentem viam aberrando, deserit, dùmque quod nò habet anticipat quod habere potuisset, sponte sua negligit: siquidem nil tam profectui aduersum, quàm perfectionis opinio. Nemo studet agere, quod peregisse se putat. Error hic sæpe magna parantibus obstitit, iamque alta prestantibus. *GAV.* Virtus pro humana capacitate plena est. *RA.* Si omnem vitam ante oculos

ponis, p̄rque dies singulos actum, ac verborum, & cogitatum rationem à te ipso exigis, incorruptus rerum arbiter tuarum, videbis quantum vacui in animis sit, quantum vitia occupent. *G.* At saltem communis, & mediocris est virtus. *R.* In rebus altissimis vix mediocritas locum habet: verum habeat, non tamen hæc gaudij materia, sed laboris, ac studij est. Nam quod ad summa disponitur, donec eò peruenitur, non quiescet. *G.* Aliqua est virtus. *R.* Huius quoque iudicium linque aliis. Et si qua est virtus, non ibi finis gaudij, sed in illo, ad quem vera per arduum virtus ducit. Eam nempe philosophiam profiteamur, quæ non fruendum virtutibus, sed vtendum docet. Nondum plenè igitur gaudendi tempus est, tot nunc etiam vitæ periculis circumfusis. sed optandi potius, sperandique. Gaudisurum te, sperare potes, sic tamen, vt metuas doliturum. *G.* Si quid boni est, sentio vnde sit, & in illo gaudeo: quicquid autem deest, scio vnde poscendum sit, & de illo spero. *R.* Hæc est virtus, & iam tutum iter ad verum gaudium inuenisti.

De Virtutis opinione. DIALOG. XI.

*Conscia mens prauam, non claro nomine gaudet,
Displicet ingenuis gloria falsa viris.*

GAV.

Quisquis ego sum, opinio de me hominum bona est. *R.* Opinio rem non mutat. *G.* Bonum me communis habet opinio. *R.* Quid si malus tu, nonne opinio falsa est? Scientem certè falso gaudere, dementia est. *G.* Opinione vulgari bonus dicor. *R.* Nihil est, quod non sibi fingere possit opinio. Bonum autem, seu malum, quod in animis habitat, neque diuersis
opinio.

opin
cun
fies.
Mel
tas
lius
valo
bise
guer
quic
lecu
min
rietu
inqu
ria n
stre.
adul
bus
ritu
cūm
sent
alij
qu
nesc
ling
ne in
milo
est a
loqu
mun
Nun
GAV
tera
hi te
aima

opinionibus, neque sermunculis variatur. Non si cuncti igitur te mortales bonum dixerint, bonus fies. *GAV.* Bonum mihi saltem est nomen. *RA.* Melius esse nomen bonum, quàm diuitias multas Hebraeorum Sapiens ait, Idemque alibi: Melius nomen bonum, quàm vnguenta pretiosa. & valorem boni nominis: & odorem famæ his verbis expressit, comparatione scilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem, seu nomen seu aliud quicquam esse potest bonum, si sit falsum? Quaecumque igitur sit nomen impij, non fit ideò minor impietas. Non inani igitur nomine gloriatur, sed illud eiusdem Sipientis audiat: Nomen, inquit impiorum putrescet. Et illud alterius: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostræ. Illa si intus tibi obstrepat, quid tibi proderunt adulantium susurri, quid blanditiis, aut fictionibus partum nomen? E radice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomen bonum dixeris, cum verum dicere non possis. *GAV.* Bene de me sentiunt ciues mei. *RA.* Non refert, quid de te alij sentiant, sed quid tu. *GAV.* Bene de me loquuntur ciues. *RA.* Noli credere; quid loquantur nesciunt, & cupidè mentiuntur, pruritu quodam linguæ, in vtraque partem nimio, & consuetudine in naturam versa. *GAV.* Bene de me plurimiloquuntur. *RA.* Ignorantibus credere, quid est aliud, quàm volentem falli? *GAV.* Bene de me loquitur vicinia. *RA.* Dulciloquio forsan, aut muneribus definita, aut de te aliquid sperans. Nunquam, vel amanti credideris, vel speranti. *GAV.* Vicini mei nomen meum celebrant. *RA.* Alter alterum decipit, omnes te. *GAV.* Bonum mihi testimonium ciues dant. *RA.* Est intus in anima testis incorruptior, certiorque: Conscien-

tiam tuam interroga: illi crede. *GAV.* Bene de me homines opinantur. *RA.* Opinio ambigua nomen est rei: certissima res est virrus. *GAV.* Ego ipse mihi vir bonus videor. *RA.* Ergo es malus. Boni enim, sibi displicent, seque accusant. *GAV.* Et mihi videor. & aliis bonus. *RA.* Quid si tu malus, illi autem stulti? *GAV.* Bene de me sperant ciues. *RA.* Curane spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperantes, cum possis aliud, frustrari. *GAV.* Credo sim de quo non frustra sperent multi. *RA.* Si id esses, id non crederes. Malum est alios, pessimum autem seipsum fallere. *GAV.* Omnes me virum bonum putant. *RA.* Quid si tu contrarium scis? *GAV.* Omnes me virum bonum dicunt. *RA.* Et tu credis omnibus? Num te autem dici pudet, quod non es? sed est hoc nobis in situm inter cuncta mirabile, de nobis nostrisque de rebus, quanuis occultis, plus cui cunque, quam nobis credere, iuxtaque Flacci sententiam, Et mendacem, timere infamiam, & falsa gloria delectari. *GAV.* Totum vulgus vna voce me laudat. *RA.* Nulla pronior ad errorem, atque ad præcipitium via est, quam per vulgi vestigia. Quicquid penè vulgus laudat, vituperio dignum est. *GAV.* Cunctis nominibus placeo. *RA.* Placentes hominibus Deus spernit & placere hominibus, displicere est Deo: contraria contrariis gaudent. *GAV.* Viri boni nomen habeo. *RA.* Vitæ constantia, honestate, seruandum est, alioqui facile euanesceat: ventus est enim. *GAV.* Multæ sunt in populo laudes meæ, *RA.* Seuisi in agro arido arbores caducas. *GAV.* Magnæ inter doctos etiam laudes meæ sunt. *RA.* Si veræ, durabunt, & vt ait Cicero, radices agent, & propagabuntur. At si fictæ, celeriter tanquam Aesculi decident. *G.* Omnes vno ore meam prædicant

dicar
que
tutu
rium
ne h
habe
inne
vulg
sum
app
eit,
fern

Est
L

S

vtra
G.S
ver
qu
fusp
res,
res.
mu
li id
anu
G.S
lam
No
rū v

dicant virtutem. *R. A.* Non in hominum statu, neque in propria virtute, quamvis vera, sed in ipso virtutum omnium auctore gloriandum. Qui contrarium facit, non modò non assequitur assertione hominum, quod non habet sed id ipsum, quod habet, vel imminuit, vel amittit. *G. AV.* Vulgus omne me prædicat. *R. A.* Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat vanum est, quicquid loquitur, falsum est, quicquid improbat bonum est, quicquid approbat, malum est, quicquid prædicat, infame est, quicquid agit, stultum est. I nunc, in sanctorum fermunculis gloriare.

De Sapientia. DIALOG. XII.

*Est Sapiens, qui dissimulat sapientiam habere,
Est sapiens vitam qui tenet innocuam.*

G. AV.

Sapientiam consecutus sum. *R.* Rem magnam, si vera esset, & inseparabilem à virtute. Si illam igitur approbasses: hæc probata esset: sed utraque opinione aliquantò facilior est quàm re. *G.* Sapiens sum. *R.* Crede autem mihi nunquam, si verè esses, hoc diceres. Sapiens enim quantum est, quod sibi desit, intelligit, non gloriatur itaque sed suspirat. *G.* Sapientem me profiteor. *R.* Bene ierent res, si tot essent sapientes quot sapientiæ professores. Nunc illud perdifficile est hoc vero facillimum. *G.* Sum sapiens. *R.* Si verè sapiens esse vis non li id quidem opinari. Credere se sapientem, prius ad stultitiam gradus proximus est profiteri. *G.* Studio ad sapiëntiam perueni. *R.* Vtrique sic ad illam peruenitur. Sed an tu perueneris, recogita. Non est enim res studij breuis, egens aliquot annorū vt reliquæ artes, tota, vel longissima opus est vi-

ta. Si quis [vt aiunt] tota die currens peruenit ad
vesperam, satis est. Notum est illud Platonis, vt
alia multa præclarissimum, quod Ciceroni placet,
& mihi: Beatum, cui etiam in senectute contige-
rit, vt sapientiam, verasque opiniones assequi
possit. Has tu an calle medio obuias habueris,
an nescio quo pennato equo vectus ante tempus
attigeris incertum, tam citò sapiens euasisti? *GAV.*
Sapientia perfectionem cœlitus accepi. *RA.* Est,
fateor, cœleste donum sapientia, sed inagnus certè
vir erat, & cœli amicus, qui dicebat: Non quòd
iam acceperim, idè perfectus sum. *GAV.* Sapien-
tiam cupida mente comprehendi. *RA.* Vt pecu-
niæ, rerumque multarum, mala, sic sapientia cupi-
ditas bona est. Sed an tu tantæ rei capax sis, vide-
to. Certè, ille idem: Ego me, inquit, non arbitror
comprehendisse. Et ille quoque permagnus erat,
qui cum Deo de seipso loquens, sic aiebat: imperfe-
ctum meum viderunt oculi tui. Hoc est proprium
Sapientis, imperfectionem suam nosse, ac fateri.
GAV. Sapiens dicor. *RA.* Non te tuæ, neque alie-
næ vnquam voces, sapientem fecerunt, sed res i-
psa. *GAV.* Sapiens vulgò dicor. *RA.* Vulgus insa-
nos sapientes dicere, & sapientes insanos, iure suo
didicit, quod est, vt falsa pro veris, veraque pro fal-
sis habeat. Nihil est à virtute vel à veritate remo-
tius, quàm vulgaris opinio. *GAV.* Omnes præ-
dicant me sapientem. *RA.* Ad famam fortasse ali-
quid, ad sapientiam nihil omnino, Sentio autem:
supercriptionibus inniteris literarum, quibus ni-
hil est liberalius: non satis est facere sapientes, qui
non sunt, sed egregios & insignes faciunt, ac ve-
recundos: serenissimos in super, & illustres, vt iam
simplex sapientia titulus sit pudori, qui quàm
paucis conueniat, stupor est: obsoleuit tamen in-

ter titulos clariores, quos qui scribendo sic accumulans sciunt se mentiri. Sed urbani, vel mendacio fieri volunt. Vos qui legitis non veros modo sed citra verum sistere illos rati, publico errore fallimini. Nemo est, qui de suis rebus interroget. Omnes aliis de se credunt. Vis autem noscere quàm sis sapiens, verte oculos retrò. Recordare, quoties in hoc vitæ cursu cespitaueris, quoties aberraueris, quoties offenso pede cecideris, quot pudenda, quor dolenda, quot poenitenda commiseris; tunc, si audes, te dicito sapientem: credo autem, non audebis. *S. A. V.* Scio me sapientem. *R. A.* Literarum forsàn vis dicere. Sunt enim planè literati aliqui verè, licet pauci, sapientes autem, pene nulli. Aliud est sapienter loqui aliud sapienter viuere, aliud dici, aliud esse sapientem. Fuère, qui dicerent sapientem nullum. Id, quàm verum, falsumve sit, non disputo. Certè nimis prærupta sententia est & ad desperationem prona, & studio aduersa sapientia. Hebraei Sapientem Salomonem suum prædicant, qui, quàm sapiens esset, turba coningum pellicumque testatur, multoque maximè Diis alienis cultus exhibitus. Romani Sapientem Lælium, & Catonem. Græcia ipsa dum floruit, septem habuisse dicitur Sapientes. Ij quoque hoc titulo indigni sequentibus vis erant Qui excusant, dicunt nõ eos illum sibi titulum assumpsisse, sed ab erratibus populis traditum, possedisse. Vnus tantum fuit, sua possessione, suoque sapiens iudicio, stultissimus omnium Epicurus. Quem titulum cū Metrodoro participare voluit nec honorificum amici donum ille respuit, seq; etiam Sapiens dici æquanimitè tulit, vt sua illa, qualis qualis gloria, error esset alterius. Vnº quoque sapiens Socrates oraculo dictº Apollinis, forsã ideò, vt vnũ illũ

sapienti proximum, falso testimonio, falsus Deus ad amentiam, atque insolentiam irritaret. Hæc de antiquis sapientibus dixerim. Felicior ætas nostra quæ non vnum, duosve, vel septem, sed in singulis vrbibus, ceu pecudum, greges numerat sapientum. Nec mirum sanè, multos esse, qui tam facile fiant. Venit iuuenis stultus ad templum, præceptores illum sui prædicant, celebrant, seu amore seu errore: tumet ille, vulgus stupet, plaudunt affines, & amici. Ipse iussus, in cathedram scandit, cuncta iam ex alto despiciens, & nescio quid confusum murmurans, tunc maiores certatim, ceu divina locutum, laudibus ad cælum tollunt, tinniunt interim campanæ, strepunt tubæ, volant annuli, figuntur oscula, verticis rotundus, & niger pannus imprimitur. His peractis descendit sapiens, qui stultus ascenderat. Mira prorsus transformatio, nec Nasoni cognita. Sic fiunt hodie sapientes. Verus sapiens fit aliter. *G.* Sapiens sum. *R.* Solent qui de se magnificè sentiunt, præfidenter maiora viribus aggredi, inque nisu medio prolapsi, suo vel periculo vel pudore condiscere, quàm iusti fuerint rerum æstimatores suarum. Præstat igitur [mihi crede] falsas opiniones abiicere, insolentiam deponere, insipientiam circumspicere, & optare, nõ qua experiendæ sapientiæ necessitas incidat, quæ declaret te de nihilo gloriatum. Hæc rector, tutiorque quærendæ sapientiæ via est. *GV.* Credo ego ad sapientiam peruenisse. *R. A.* At, si mihi obsequeris, ad illam potiùs assurgendo, nitendo quæ peruenies, quàm credendo. Nihil altiùs ascendit, quàm humilitas operosa.

De Religione.

VTRIVS Q. FORT. LIB. I. **T**
De Religione. **DIALOG. XIII.**

*Orphanos, vidua' que inuisere, spernere mundum
Hac Christo vera Religione places.*

GAV.

Religione gloriōr perfectā. *R.* Religio opti-
ma, ac perfectā vna est, supra Christi nomen,
supraque petram firmissimam fundata: reli-
quæ omnes superstitiones vanæ, & deuiæ, & erro-
res sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mor-
tem, non hanc momentaneam, sed æternam. Et
quot putas, quanti que viri huius veræ religionis
inopiam mirabilem passi sunt, cunctis in rebus
altis altiores? Habent illi, quod æternum gemant,
habet tu vnde glorieris, & gaudeas, non in te qui-
dem, sed in eo, qui te summa in re tantò maiori-
bus præferre dignatus est, qua nil maius, nil melius
tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui ali-
quid vberius non grauarer, ni res Ipsa cælesti lu-
mine penè iam omnibus nota esset. *G.* Piis sacris
initiatum sum. *R.* Pia sacra religionis huius sunt
tantummodò, reliquarum omnium sunt furorēs,
ritusq; sacrilegi. Neque tamen initiatum esse suffi-
cit. Maius est fortè, quàm putas, deuotò licet ani-
mo dulce negotium. Non enim Deum nosse satis
est, quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor,
& cultus exigitur, his ex rebus constans, qua vti-
nam tam bene implerentur ab hominibus, quàm
sciuntur. *G.* De vera religione mihi placeo. *R.* Place-
re sibi, superbire est. Hæc autè vera religio, quæ te
Deo religat, Deum tibi, humilitatē piis mentibus
inferit, insolentiã extirpat. Sic tibi igitur gaudere
permissum, vt quātò lætior, quātòq; religiosior, tā-
tò sis melior, & operib. bonis affluētior. Illi gratias

agens, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter ostendit ad æternam vitam. *GAV.* Veram Religionem [Deo gratias] sum adeptus. *RA.* Bene agis, Deo gratias. Custodi autem illam bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis, & sic habe, si hanc affectus es, & in ea te exerceas, vt dignum est, cessare controuersiam, de qua modo litigauimus, cū sit scriptum sacris in literis: Pietas est sapientia: & per alium: Initium sapientiæ est timor Domini. Neque id ipsum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Institutionum secundo. Affirmat, inquit, Hermes, eos qui cognouerunt Deum, non tantum ab incurribus dæmonum tutos esse, verum etiam ne fato quidem teneri. Vna, inquit, custodia pietas. Etenim pius homo, neque dæmoni pessimo, neque fato subiacet. Deus enim liberat piū ab omni malo. Namque vnicum atq; solum bonum est hominibus pietas. Quid sit autem pietas ostendit alio loco his verbis: Pietas. n. scientia est Dei. Eandemque sententiam Asclepium in sermone quodam regio latius explicasse confirmat. Vides, vt obstinatissimi duo pagani vestram circumelant veritatem: tanta est veri vis, vt linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate. DIALOG. XIV.

*Non liber, qui peccatu in seruit, habetur,
Libertas, sed ubi Spiritus est Domini.*

GAV.

IN Libertate natus sum. *RA.* Non qui nascitur liber, sed qui moritur, liber est. Multum fortunę licet in nascentem, in extinctum nihil. Expugnat vrbes munitissimas, armatos fundit exercitus, potentissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx, sepulchrum. Illic regnum ver-

mibus

nibus, non fortuna. Itaque limen illud ingressi
 soli mortalium; vitæ huius ab insultibus tuti sunt.
 Tu te liberum iactas, & ignoras, non dico ad sepul-
 crum, sed an liber hodie in cubiculum sis iturus.
 Libertas vestra tenuissimo nitens filo, sicut alia,
 quibus fidentis, omnia, tremula semper, & caduca
 est. *GAV.* Liber sum. *R. A.* Idcirco te [vt reor] li-
 berum dicis, quia dominum nullum habes, sed
 Annæum audi Senecam: Bona inquit, ætas est, for-
 sitan habebis. Nescis, qua ætate Hecuba seruire
 cœpit, qua Cræsus, qua Darij mater, qua Plato,
 qua Diogenes? His ille te admonet exemplis.
 Multa sunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota.
 Nunquid non Attilium Regulum meministi: in-
 dignum prorsus hoc ludibrio; passum tamē? Nun-
 quid tibi recentior annis Valerianus excidit? quo-
 rum ille modò dux, hic autem princeps populi
 Romani, moxque ille Carthaginensium, hic Per-
 sarum seruus: ille truci supplicio peremptus; hic
 longa & misera contabuit seruitute. Quid Mace-
 doniæ, Numidiæque Reges? hinc Persen, hinc Si-
 phacem memorem atque Iugurtham? regni om-
 nes è culmine Romana lapsos in vincula, Mitto
 veteres regum casus. Ætas tua quosdam è regia
 trusit in carcerem, eundemque vna hora, & primū
 regem, & vltimum seruum yidit. Siquidem eò
 quisque inferior seruus est, quò felicior liber fuit.
 Noli igitur libertate tumescere, quoniam non ex
 liberis modò, sed ex regibus, tam subito serui fiūt.
 Nec miraberis cū secundum Platonis senten-
 tiam, non minùs ex seruis etiam reges fiant, Mu-
 rantur assidue res humanæ. Nihil sub cœlo sta-
 bile. Quis in tanta vertigine firmum aliquid, ac
 mansurum speret? Neque verò te liberum hinc du-
 xeris, quòd esse dominum tibi nō vides, quòd po-

rentibus ortus ingenuis, nec in acie captus, nec vendatus sis. Sunt vobis inuisibiles animorum domini, & in ipsa hominum origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior seruitus fingi potest. Sunt occulti hostes, & bella clandestina: sunt, quæ miseris animas nudinentur, quas [heu] vili pretio venditis, voluptates foedissimæ dominarum, quæ vos inenodabili laqueo victos tenent, Ite nunc, & libertate gloriâmini. Sed vos cæci, nihil, nisi corporeum videtis. Vnde eum, qui vni mortali subest domino seruum dicitis: Illum vetò, qui mille immortalibus tyrannis opprimitur, liberum iudicatis: eleganter, vt reliqua. Profectò autem liberum non facit fortuna, sed virtus. *G. Liber sum. R. Planè. Si prudens es, si iustus, si fortis, modestus, si innocens, si pius. Horum siquid abfuerit, pro ea te parte seruum sciro. G. In libera patria natus sum. R. vrbes quoque tu liberas, tua ætate, per exiguo flexu rerum, post paululum seruas nosti. Quòd si vel notiora, vel clariora sunt vetera, Lacedæmon & Athenæ liberrimæ vrbes. ciuile primùm, mox externum passè sunt iugum. Hierosolyma sancta vrbs, & libertatis æternæ mater, temporaliter & Romanis seruiuit, & Assyriis, nunc seruit Ægyptiis. Roma ipsa non solùm libera, sed domina gentium, suorum primùm ciuium, post etiã vilissimorum hominum serua fuit: nemo vnquam libertati, nemo vel imperio suo fidat.*

De

De

Quid re
Quar

G L
h
r
radios
sum. R.
fortuna
felix, a
numer
tudo, h
litat.
tuti po
gò dici
mentis
nam te
ues, vb
scuntur
dem, n
gregij.
ciuium
tatem
ad qua
vrbs,
nem a
virum
ra nob
tria es
tas ips
peltu
G. A. P.

*Quid refert, qua sis patria satius? omnibus una
Quaranda est nobis, non peritura domus.*

GAV.

GLoriosa in patria natus sum. R. Plus negotij habes, vt in lucem venias. Fulgent minutiora etiam astra per noctem, & Bootes ad solis radios habet, & lucifer. G. Clarissimæ patriæ ciuis sum. R. Bene, si virtutum hospes, vitiorum hostis: fortunæ enim est illud, hoc tuum. G. Patria mihi felix, ac nobilis est. R. Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc insignis opum magnitudo, hanc spectata fertilitas, hanc situs ipse nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes. Nobilis patria vulgò dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri scatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boves, vbi teneri hœdi, vbi dulcia demum poma nascuntur: vbi autem boni viri, id nec quæritis quidem, nec quæsitum dignum ducitis, æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus, sola virtus est ciuium. Rectè ergo Virgilius gloriam, ac felicitatem cùm describeret Romanam, nihil horum, ad quæ sola respicitis, dignatus attingere, vnam vrbis, & imperij magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prole virum dixit. Ea est enim vera vrbiū felicitas, vera nobilitas. GAV. Præclara ciuibus bonis patria est. RA. Quid si tu obscurus? Quid si claritas ipsa te prodet, eque latebris eruet, & in apertum trahet? promptiùs in luce notaberis. GAV. Famosissima est patria. RA. Non tam

infamis esset Catilina nisi tam famosa in patria natus esset. Caio etiam & Neroni, alter infamia aceruus Imperium accessit, & mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit, quò latius noscerentur. *GAV.* Nobilissima in patria viuo. *RA.* Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ: sine altero in magna vrbe vix viuitur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriusque autem hæc ipsa, quam prædicas, natalis soli nobilitas, causa est. Tot inter oculos nullæ sunt latebræ. *GAV.* Notissima ex patria sum. *RA.* Malim per te patria, quam tu propter patriam notus sis: nisi verò per te fulseris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ vrbis obscuros, quos abundè claros, parui ruris obscuritas habuisset. *GAV.* Inclyta mihi patria est. *RA.* Est quæ suas sibi laudes habeat, tuasque participet, quicquid bene gesseris, prima quodammodo patriæ lauserit. Fuit qui Themistoclis gloriam Athenis ascribere niteretur, qui planè pergrauiter, & vt talem virum decuit, respondit. Cùm enim sibi, Seriphi angustæ, & ignobilis Insulæ quidam incola inter iurgia obiecisset, non eum sua, sed patriæ gloria clarum esse, Neque hercle ait, aut ego obscurus, si Seriphus, aut tu si Atheniensis, clarus esses. Non splendori patriæ, sed virtuti propriæ fidèbat. Virilius planè quàm Plato, maior licet ille philosophus. Sed existunt interdum in magnis etiam ingeniis magni, & mirabiles errores. Is ergo inter cætera, magnæ suæ felicitatis claritatem patriæ ascribebat. Vt enim totum noris hac in parte excellentis viri animum, aiebat Plato se pro multis gratias agere. Rectè id quidem, modò intelligat, cui quibusue pro donis gratiæ sint agenda. Ille verò naturæ gratias

V
 tris ag
 mutun
 quòd s
 sem,
 atate,
 set à q
 ter gra
 sem q
 forsan
 mo sit
 tio iu
 aliis s
 milite
 incun
 esse d
 [vt di
 quid
 quid
 non r
 genic
 aliqu
 bus d
 quid
 de qu
 to es
 set, n
 pore
 vnqu
 dica
 nihil
 dem
 Qui
 adeo
 bis e
 thag

tris agebat. Primum quod hominem eum, non
 mutum animal, quod marem, & non foeminam,
 quod graecum, & non barbarum, quod Athenien-
 sem, & non Thebanum, denique quod Socratis
 aetate, non alio tempore genuisset, ut scilicet es-
 set a quo doceri posset, atque instrui. Vides in-
 ter gratulandi gloriandique causas, ut Athenien-
 sem quoque ponat originem. Quid hic dicam
 forsitan expectas? Ego vero, & si de hoc vno ser-
 mo sit institutus, quando tamen tanti viri men-
 tio iucidit, quid de hoc toto illius sermone, &
 aliis sit visum, & mihi etiam videatur, dicam si-
 militer. Scio quosdam, claros, & disertos viros
 incunctanter afferere, nihil unquam ab aliquo
 esse dictum delirius, quorum in sententiam, quin
 [ut dici solet] eam pedibus, parum abest. Nam
 quid quaeso attinet his gaudere? Quæro enim
 quid si barbarus, quid si mulier natus esset? An
 non multi barbari multis graecis, & virtute, & in-
 genio meliores extiterunt? An non foeminae
 aliquae & rerum gloria, & inventione artium qui-
 busdam viris optabiliores? Quid denique si Bos;
 quid si Asinus nasceretur? quid ad hunc ipsum
 de quo loquimur, Platonem? qui tam non Pla-
 to esset, sed id potius quod natura parens edidisset,
 nisi fortè Pythagoricae credebatur infania, è cor-
 pore in corpus animas commigrare, quo nihil
 unquam certè stultius, nihil impudentius, non
 dicam à Philosopho, sed ab homine dictum fuit,
 nihil magis veritati dissonum, ac pietati, nihil
 demum à quo religiosa aures magis abhorreant.
 Quid deinde, an Atheniensem nasci, clarum
 adeo, ut non aequè clarum esse posset alibi, The-
 bis etiam natum esse? An non Home rus, & Py-
 thagoras ipse, & Democritus, & Anaxagoras, &

patria
 famia
 in ver
 ceren-
 Mül-
 e: sine
 is, hoc
 quam
 t inter
 rissima
 iam tu
 fulse-
 natura
 obscu-
 tas ha-
 . Est
 icipet,
 do pa-
 iam A-
 graui-
 Cume-
 la qui-
 am sua,
 cle ait,
 enien-
 virtuti
 to, ma-
 erdum
 les er-
 felici-
 nim to-
 imum.
 Rectè
 ue pro
 ra gra-
 tias

Aristoteles, & mille alij alibi, quàm Athenis nati, clarique habiti, non minus quàm qui nati sunt Athenis? Ac ne à Thebis abeam, quas spernere Graij solent; an non si ingenium quærat, Thebis natus est Pindarus, quem imitatione inaccessibilem Flaccus ait? Si rerum claritas gestarum, Liber pater, atque Hercules, tam famosi, ut Alexander Macedo contemptor omnium ferè mortalium, illos duos, ut altissimum, atque vltimum signum gloriæ sibi proponeret imitandos? Sin vtrunque, nonne recenti memoria, & penè ante oculos, erat Thebanus Epaminondas, summus philosophus, summus dux, Græcorumque omnium, recto sub iudice, omnis aui princeps? Hic est qui Lacedæmones penè funditus euertit, & Athenienses Platonis sic exterruit, ut eo mortuo, quasi summo terrore liberati, illicò se in luxum ignauiamque resoluerint: quo adhuc etiam apud Thebas florente, quot Athenis inertium, & stultorum milia fuerint, quis facile animo metiatur? Non igitur quòd Athenis, sed quòd talis natus esset, ac genius, h. e. tali ingenio tali que animo, tali denique & parentum indulgentia, & rerum temporalium facultate, ut erudiri posset, & ad omne bonum opus institui, gratias agere decuit tam anxie doctum virum illi Deo, qui hæc ei dederat, non Socrati, non Athenis, cuius in schola & in qua vrbe, quot & iniqui fuerint, & indocti opinari promptius sit, quàm noscere. Et ut urbem sileam habuit schola illa inter multos Alcibiadem & Critiam, illum patriæ hostem, hunc fauissimum tyrannorum, quibus quid præceptor Socrates contulerit, Plato ipse respondeat, vel sic intelligens, quàm inane est, quòd terreni doctrina præceptoris discipulorū auribus instrepat, nisi gratia

magistri

magi
Socra
culo
tum
mas a
cuset
quai
talen
tria i
gni c
accu
tiam
vitar
mod
noce
Qua
riolu
de h
Hic
que
muis
& ip
erro
citiu
tes,
mill
gans
vix
que
tor,
Iu
mo
iux
vrbe
pro

magistri cœlestis aspiret, sine qua nihil omnino Socratem potuisse, quanquam Dei mendacis oraculo, vt prædictum est, sapientissimum iudicatum, inter duas tamen simul vxores procacissimas anus, ipse vel alius quantumlibet cum excuset ineptissimè conuersatum. Sed hæc & reliqua incidenter, præter vnum illud, quo Platonem talem virum hæc eadem vanitate gloriosa patriæ implicitum fuisse cognosceres, non vt magni comitis clypeo tuum tegas errorem, sed vt accuratiùs illum vites, cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. *GAU.* Ampla in patria vitam ago. *RA.* Multa sunt ampla vrbis incommoda, distat templum, distat forum. Illud animo nocet, hoc corpori, distant opifices, atque amici. Qua quidem nulla durior distantia, quos laboriosum visere, negligere inhumanum. Audis, vt de hoc queritur Flaccus: *Cubat hic in colle Quirini, Hic extremo in Auentino, visendus vterque.* Quocunque ire decreueris, ceu peregrè profecturus, domui tuæ dispone, quando, & an redeas, incertum, & ipse reditus cum labore est. Sæpe etiam cum errore, ferro, ac magnete iter agitur, hac eas faciliùs, hac rectiùs, hac curiam, hac theatrum vites, hac balneum effugias, hac macellum, hi & mille alij sunt vrbium scopuli, inter quos nauigans, domum tuam, quasi alterum orbem petis, vix te ad illam peruenturum sperans, Et hoc que apud ipsum Flaccum legis: *Vt Philippus orator, Domuta dum redit, foro nîm distare carinas, Inimicus grandis natu sequitur.* Hæc paruo in oppido modestiæ cessant omnes. Quicquid quaeritur, iuxta est. *GAU.* E paruo oppido in immensam urbem commigraui. *RA.* E tranquillo portu procellosum sponte pelagus ingredi temeritas

est. Nec miror ideò quia læti euentus. Fecit hoc tamen & gens Claudia, è Sabinis Romam petens, è Tusculo Marcus Cato, ex Arpino Marius, & Cicero, successitque feliciter. Sed vbinam tales viri? non tutò quidem in exemplum trahitur, quicquid raris & summis ingeniis attentatum est. Postquam tamen soluisti funem, omni studio inter difficultates enitere, inter alta consurge, consilio cœptum regens, [quod hic boni dixerim] plures erunt ad virtutem stimuli. Erunt fortè quos ad gloriam sequi velis. Exit vbi te exerceas vbi cum paribus possis de laude contendere, pudebitque te stium tantorum. Multis sapè, quod vis animi non dabat, contulit vis pudoris, & ad ignauiam profligandam sapè plus spectator valuit, quàm virtus. Et hi herclè quorum proximè memini, & accitus Curibus Numa Pompilius, Corduba profectus Seneca, Leptique veniens Sæuerus, multi que alij ex aliis locis, vbi que futuri magni viri, vt aliquantò maiores Romæ essent, æmulatio virtutis, & illustrium copia exemplorum præstitit. Stude ergò, quòd vnicum bonum est in hac tua commigratione, ne pereat, neu nil aliud migrando quæsieris, quàm vt te coram pluribus, nouæ patriæ fulgor nudet.

De Origine generosa. DIAL. XVI.

*Quid frustra exultas clarorum nomine auorum?
Et falsum nomen nobilitatis habes.*

GAV.

O Rigo generosa est. *R.A.* Rursum mihi redis ad ineptias, quid ad te? *GAV.* Propago vetus & gloriosa est. *R.A.* Alieno gloriari ridiculosa iactantia, auorum merita, nepotum

tum degenerantium nota sunt, nec aliud magis
 posterorum maculas aperit, quàm maiorum splendore
 ac gloria. Sape alteri commodum virtus alteri
 terius tulit. Veram laudem, nisi de proprio sum-
 pseris, ab alio non expectes. *G.* Magna est nobi-
 litas antiquorum meorum. *R.* Mallem per te
 alij, quàm tu per alios noscereris. Verùm age a-
 liquid & tu, vnde sis nobilis. Nam & illi nisi a-
 quid egissent laude dignum, nunquam nobiles
 fuissent. *GAV.* Multa sanguinis est claritas.
RA. Omnis propemodum sanguis est concolor,
 sicubi fortè alter altero clarior inuentus sit, non
 id nobilitas efficit sed sanitas. *GAV.* Magna est
 claritas parentum. *RA.* Quid si maior obscu-
 ritas tua est? Corpus semper, & patrimonium
 saepe à parentibus accipitis, claritatem & qui ha-
 bet, rati in filium transfert & qui non habet, a-
 liquoties in filio illam videt. Quantum patre cla-
 rior Casar, quantum obscurior Africani filius?
 Qui si per manus tradi claritas posset quàm cla-
 rus futurus esset intelligis. Sed amare illum po-
 tuit pater, illustrare non potuit, infinitam lux lu-
 cis eclipsin passus in filio. Sic quod pretiosissi-
 mum habet hæreditas, iudicio testantis eximi-
 tur, nec nisi de vilissimis rerum est tanta illa so-
 lemnitas testamenti. Mille ego nunc tales cla-
 rissimorum hominum obscurissimos hæredes e-
 numerem, si vacet, & si expediat summam tene-
 re. *GAV.* Ingens claritas gentis est. *RA.* Nil ti-
 bi amplius ea claritas præstabit, quàm vt latere
 nequeas, si velis. Ita in primis iucundissimum tibi
 vitæ latibulum, & secretus rerum trames eripi-
 tur. Quicquid ages, erit vulgi fabula. Qualiter do-
 mi viuas, & quid cœnes, nosse vicinorum stu-
 dium, & veluti exploratores ad te pater ausisque

remiserint, sic totum rei familiaris arcanum, & quotidiani victus ratio. Quid cum filiis, quid cum seruis, quid denique cum vxore; & ad vnum actus omnes, ac verba, de rebus licet minimis, inquirentur, quoque altiùs stomacheris, ab his maximè quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis est fructus, utque si vel modicum aberres, dedecus gentis, & monstrati desertor itineris, longè inexcusabilis habere. Hoc est enim suum ac perpetuum gentilitiæ claritatis, reliqua illa communia, vnde cunque partum decus inestant, quoniam difficile est clara recondere. *GAU.* Clarissimè natus sum. *RA.* Stulte, claritas non nascendo queritur, sed viuendo: sæpe etiam, quod miraberis, moriendo. *GAU.* In multa luce natus sum. *RA.* Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis insignior fit, atque conspectior. Id ni feceris, in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri, & fures, & omnis turpium cohors tenebras quarunt. Sola lucem non refugit foeda hæc, falsa nobilitas, cognosci que appetit, cui vnum vitandæ infamiæ consilium sit, nesciri. *GAU.* Antiqua nobilitas est generis. *RA.* Antiqua igitur virtus fuit, sine qua vera nobilitas non est. *GAU.* Peruetusta nobilitas est. *RA.* Vetustas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie memoria nulla est? Quot tu ipse florentissimas vidisti, quæ paucis annis feruè ad nihilum redierunt? Vnde presagium facias de his modò florentibus, de que his nunc primùm erumpentibus, caputque tollentibus. Omnia tempus imminuit, consumitque. Senescunt non modò familiæ, sed vrbes, mundus ipse [nisi fallimur] ad extremum vergit. Tu qui vetustate gloriaris, vide

de ne

de ne gloriam ipsa vetustas extinxerit, ne iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Vt itaque nobilitas tempore incipit, tempore desinit, & quam longa dies peperit, longiorque auxit, longissima subruit. Fieri potest, ut quo te nobilem fingis, esse desieris, esses forte nobilior, si serius incepisses. *G.* Inuetearta nobilitas est. *R. A.* Inanis ambitio, nec suo merito, sed aliorum obliuione subnixa. Confusa nempe sunt omnia, & perplexa successionum series. Hæc inter tibi accidit, non nobilior ut esses, sed ignotior. Origo cunctorum vna est. Vnus parens humani generis, vnus fons vniuersorum, qui vicissim modò turbidus, modò nitidus ad vnumquemque vestrum peruenit, ea lege, ut quod paulò antè clarum erat, mox obscurum fiat, & quod obscurum, clarum. Ita non de fonte dubitatio est, sed quibus alueolis hæc clari sanguinis [ut dicitis] ad vos vnda profluxerit. Hinc est, ut qui heri arabat, hodie militet, & qui per vrbes medias ardentem corripedemaureis habenis regere solitus, superbis inceserat, per squallentem campum pigros boves humili pugione sollicitet, verumque Platonium illud libet opinari, neminem regem non ex seruis oriundum, neminem seruum non ex regibus. Ita verò vicissitudo hæc, & conditio statuum humanorum variabilis atq; inconstans est, ut iterabilis quoque sit semel & pluries, ne mireris, si vel arator ad militiam, vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota est. Et quia tractus est longior, breuis hunc vita non percipit, quod nisi sic esset, & ligones regum, & agrestium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam, intentamque aliis

tempus fallit. Et hæc est illa tota vestra nobilitas, quatumidi, clarique inceditis, vanum genus. *GAV.* Auorum clara profapia est. *R.* Quousque vagaberis de te agitur. Tu mihi nescio quos in tuum locum substituere niteris, qui pro se fortè aliquid, pro te nihil, nisi ipse tuis testibus causam instruxeris, responsuri sint. Proinde aui isti vel proaui clari fuerint, tum scilicet, dum è vulgari acie virtutum sese alis attollere cœperant. Ea nobilitas radix vltima, sed perge altius, exquire acrius, proauorum atavos obscuros inuenies, & ignotos. Ad suramam, hæc nominum, atque imaginum claritas, & perbreuis est, & quantulacumque est, tua certè non est. Desine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne, vnoquoque suum reposcente, nudus ipse de proprio rideare. *GAV.* Nobilis sum. *RA.* Quantum sit nobilior rusticus vir fortis, quàm ignauius nobilis, scies, quum libraueris, quantò sit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis egēs, domi militiæque affluunt, passimque legentibus occurrunt, vt per te ipsum mentor, censorque reliquorum fias. Ex omnibus duo paria hominum expendisse suffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduersarios Aulum & Clodium constitue, quò examen vergat, & quantum Roma cedat Arpino, quis tam cæcus, vt non videat? *GAV.* Nobilis natus sum. *RA.* Iam dixi. Verus nobilis non nascitur, sed fit. *GAV.* Insignis nobilitas, saltem ista vulgaris à parentibus est relicta. *RA.* Ipsa claritas non nascendo quæritur, sed viuendo. Vnum hic quoque bonum video. Familiaria virtutum exempla non deerunt, & domestici duces, quorum pudeat deseruisse vestigia. Id si labi finis, quid nisi famosum, & difficile

malum

malum
diffic
fortè
Non
lentis

Indul
Fit

IN r
qui
pro
Magn
gna ve
ribus.
G. In
rè fel
flumi
quid p
in cas
gna fo
funen
nox te
Turbi
Scitur
ingens
res, f
rum f
nec tu
se ipsa
nitru.
coenat
ma. N

malum est nobilitas? Nescio autem quomodo
 difficilior est suorum imitatio, quàm exterorum:
 fortè ne videatur hæreditarium bonum virtus.
 Non libens dico, sed res ipsa loquitur. Rarò excelsi
 lentis viri filius excellens fuit.

De Origine fortunata. DIAL. XVII.

*Indulget Fortuna malis, ut ladere possit,
 Est casus lenior, si minus altus erit.*

GAV.

IN magna genitus sum fortuna. *R.* Vitam ab in-
 quietudine auspicatus es: haud equidem im-
 propriè tempestatem Fortunam vocant nautæ.
 Magna quoque fortuna, magna est tempestat: ma-
 gna verò tempestat, & consiliis magnis eget, & vi-
 ribus. Habes non lætitiæ materiam, sed curarum.
G. In amplissima fortuna natus sum. *R.* Tunc for-
 tè felicius censes magno in mari, quàm exiguo in
 flumine natum esse: quod si nemo sanus dixerit,
 quid periade felicius habet nasci in palatio, quàm
 in casa: vbi que ortos terra parens excipit. *G.* In ma-
 gna fortuna natus sum. *R.* Aduerso sydere voluisti
 funem: quod si in tempestate dies acta est cura ut
 nox te inueniat in portu. *G.* In alto natus sum. *R.*
 Turbinibus rerum pates, latitandi spe prærepta.
 Scitum est illud Lyrici poetæ: *Sapius ventis agitur
 ingens Pinus, & celsa grauiore casu Decidunt tur-
 res, feriuntque summos fulmina mores.* Ut cla-
 rum fatear in alto nasci, nec tranquillum certè,
 nec tutum est. Altitudo quantalibet humana per
 se ipsam inquieta est, perpetuò que fremens ton-
 nitru. Vnde miror quid ita displiceat Sonecæ, Me-
 cœnatis illud: Ipsa enim altitudo attonat sum-
 ma. Nam cum alij hoc verbo vis sint, cur solus il-

le reprehenditur? Nil præterea tam altum, quod non & sollicitudini, & labori, & inuidiæ, & pauori, & mœrori, & in finem morti peruium sit. Et sanè omnem fastum, eminentiâque mortalium sola mors in planum redigit. *G.* Alto & magno in statu natus sum. *R.* Iam primùm ex alto, graues lapsus, & magno rara quies in pelago est: nec in imo præcipitium metuas, nec naufragium in sicco. *G.* Principium fortunatum fuit. *R.* Finem respice, ut reliquis, sic fortunæ suo multùm licet in regno. Quò fortunatius principium, eò finis est incertior. Nónne vides, ut res hominum turbinis more voluuntur? ut quietum mare tempestas turbida, lucidum mane, nubilus vesper insequitur? ut inter initia planum iter in confragosum desinit, sic prosperitatis insolentiam improuisa calamitas, & lætissimæ cursum vitæ mœsta mors claudit, & sæpè primordio dissimillimus finis est. *G.* In alto cœpi. *R.* Vide vbi desinas. Vita omnis à fine describitur, & finem planè senties, qui principium non sensit. *G.* In summa fortuna editus sum. *R.* Et seruorum filios in folio vidimus, & filios regum in ergastulis.

De Lauro victu. DIAL. XVIII.

Fœcundi calices, amor immoderatus edendi,

Enervant vires corpori, & que animi.

G. A. V.

IN lautissima educor familia. *R.* Multùm tibi hoc videtur, parum est, eritque mox nihil. An ideo magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore vescentur auidius? Non iocor tecum, nec te terreo. Scis, etsi fortè dissimules, te illi conuiuio preparatâ escâ, & fortè iam cœnæ tempus instare, certè autem longiùs abesse iam

non pos.

non posse. Nam & brevis est lux, famelicique conuiuæ, & quæ mensam instruit mors impigra, quid tibi tunc laetitiae istæ profutura sint videris. G. Lautissimè ab infantia educatus sum. R. O pessima pueritiæ rudimenta, neglectis bonis artibus, exquisitis cibis, & peregrinis poculis assuefactus à puero præclarissimam in spem adoleuisti. Sapores atque odores nosse, mirarique doctus eximie, opiparas mensas, & vasa aurea venerari, neque sero, vt virorum fortium mos fuit, famem sitimque communibus lenire, sed ambitiosa semper nausea, & damnosis stomachi sarcinis manè illis occurrere, cum tot in heremo sancti viri esurierint, tot in castris gloriosi duces, parcè, sobriè, atque asperè vixerint. An si tibi gemmis atque epulis obseffo, hinc Curius, Fabricius, Coruncanus lecta suis manibus olera cœnantes fœtilibus, atque arantes ad vesperam ieiuni: Quintius ac Serranus, aut post hos Cato Censorius consul in Hispaniam nauigans, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vsus, omnes notissimi hostes voluptatis occurrerent: illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam missum cœlitus partientes panem, non verecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus, & attoniti gustus titillatio illa lentesceret? Cogitares ab his viris victu tam tenui tamque humili labore gaudentibus, & seruatam patriam; subactosque nobilissimos reges ac populos; & [quæ victoriarum difficillima est] carnem propriam, ac mundum, & inuisibiles hostes animæ debellatos; te inter amplas dapès, ac superbam requiem vili perdomitum voluptate? GAV. Lautissimus victus est. RA. Sentio: omne in eo est, vt ad fundum miserix curiositas foeda perueniat: nihil est actum ci-

bi ac potus elegantia, nisi accedat & copia, im-
mo verò redundantia, atque fastidium. Nec suc-
currit, vt Augustus Cæsar, qui fortassis paululū
te lautior esse potuerat, cibi [sic enim de illo tra-
ditur] minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus
vesci solitus, ne quasi rusticanus paterfamilias
contemptui tibi sit, interque fasianos, & sicedu-
las ac pauones tuos, illius principis secundarius
panis, & caseus bubulus, & minuti pisciculi ri-
deantur. At quanto melius fasiani isti vestri, &
mensarum decus eximium, & gulæ summa felici-
tas apud Colchona semper, & Phasidem latuif-
sent, quàm huc ad corrumpendum orbem no-
strum, & irritandas illecebras aduolassent! Quan-
tò fuit honestior ætas illa, de qua Naso ait. *1, cis*
adhu. illis populis sine fraude natabat: Ostreaque in
conchis tuta fuere siss. Nec Latium norat, quæ am præbet
Tonia Aines: Nec quæ pygmao sanguine gaudet, avis. G.
Vino fruor electissimo. *R. A.* Malè, sed propriè,
ais, fruor: hic est finis vester, ad hoc nati estis.
Quantò autem tutius sitim vestram vinum de-
bile, vel lymphis debilitatum, siue purus etiam,
rius exstingueret? Certè princeps ille, de quo
nunc loquebar, vini quoque parcissimus [nam &
id scribitur] fuit, ter non amplius super coenam
bibens, dum in castris esset. Vos ter decies ante
coenam bibitis, & in coena centies, nec numero
quantitas cedit, & castra ipsis vinosiora sunt vr-
bibus. Nulla nisi ab ebris vel expeditio, vel cer-
tamen. Non bibebat illè interdium, vos diebus, &
noctibus non cessatis. Ille sitiens pro portione,
perfusum aqua frigida panem, vel lactucula
thyrsam, vel succosi pomi morsum, vel frustum
cucumeris capiebat, at vos sitim omni lenocinio
aucupantes, illam vinis ardentibus, & bibendo
aliam.

aliam sitim parituris extinguitis [dicā verius] accenditis. Nec in animum venit, bibere vos sanguinem terræ, ac venenum cicute, dum sic vinū bibitis, vt Alexandro Macedoni scripsit Androcydes. Quibus si illē præceptis obtemperauisset, profecto amicos in temulentia non interemisset, vt ait Plin. nec ipse insuper tandem in temulentia periisset. Hæc eadem cibi indifferentis ac potus parcitas in cunctis ferè claris ducibus, atque principibus fuit, & in Iulio Cæsare singularis, quæ quantum vestræ sit præferenda libidini, somnus vester illorum industriæ, & gestarum rerum gloriæ collatus, indicio est. G. Lautissimo fruor victu. R. Si honestis etiam rebus frui veritum, quāto magis inhonestis, ac turpibus? Nec te pudet in eo, quod ad caduci corporis seruitium spectat, immortalis animæ fructum ponis. Epicureum dogma, sed infame, olimque reiectum, denique cunctis ex voluptatibus, quæ corporeis sensibus obrepunt animæ illas esse foeditissimas, diffinitū est, quæ tactu, gustūque sese ingerunt, quod illæ maximè vobis cū belluis sint communes, & in belluinos mores rationale animal incuruent, quo nihil abiecius humana sors patitur. G. Lautis, & variis cibis delector. R. Et delectare, & frueri, si nil melius nosti, si nil peius, pudeat more pecudis pabulo gaudere, aut reconditorium ferculorum fieri, & suum dolio munus eripere: denique sic habeto non posse te hanc, quam probas, vitam diu pati, fastidio est vicina, facietas, ieiunium cibos condit. Nil nisi dulce ac sapidum gustat famēs. Nil tam laurum, quod non nausea reddat insipidum ac sordidum. Ipsi etiam, qui delectationi huic intendunt, appetitu & raritate illam cui fatentur, vt reliqua s copia frequentiaq; cō-

tundi, & in nihilum sepè, & in contrarium verti. Ipse demum professor voluptatis Epicurus tenuem victum, quasi vnicum suæ professionis auxilium & laudauit & coluit. Quodque sobrietati ac modestiæ tribuunt honesti viri, hoc ille tribuit voluptati, vt quamlibet viuendi viam eligas diuersis finibus vnum callem conuenire noueris, vno victu vtendum, tenui semper ac modico, nisi quem honestis ex causis rara fortè licentia, sed illæsa sobrietate laxauerit. Victus hic siccos, & validos, & aspectu placidos facit, & odore corporis nec sibi nec aliis molesto. Confer his madidos, æstuantés, tremulos, olentes, & vt Ciceronis vtat verbis, confer & sudantes, & ructantes, tunc videbis quid inter frugalitatem intersit, & crapulam, & si non virtus vt aspectus ipse monstrabit recta quonam vergat electio, vt vix sit quispiam tā gulæ seruus, qui acriter re discussa, non sobrietatem longè illi præferendam fateatur. Si hæc spernis vt leuia, nunquid & morbos hinc nascentes, mortemque contemnes? Quæ licet per se ipsam magnis animis contemnenda sit; naturaliter atque honestè, seu certè non turpiter inuenta, sic turpibus causis accersita morte, nil foedius, nilque formidabilius. An verò non audis ecclesiasticum consultorem? Noli auidus esse, inquit, in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est adiiciet vitam. *GAV.* Lautis, & multiplicibus vtor cibus. *RA.* Afellum tuum, si nimis presseris, opprimes, si molliùs paue-
ris, calcitrabit, venter verò depositarius malæ fidei est, non inefficax consilium videtur ad omnes, &

nes, & præsertim gulæ illecebras comprimendas, exitum contemplari.

De Conuiuio. DIAL. XLIX.

Sæpe bonos mores rapiunt conuiuia, mensâ;

Sæpe perit probitas, ingeniusque pudor.

GAV.

Conuiuio gloriator. *R. A.* Lautus victus voluptatis, conuiuia sunt furoris. Quid enim nisi pompaticus furor est, multos diuites, à negotiis honestioribus fortassis abstractos, honorifico tadio vnum in locum cogere, & multos ventres, aut vacuos meliùs mansuros, aut suo gratiùs implendos arbitrio, exquisitis & nociuis cibis infarcire; vbi, vt vni morem gesseris palato, multistadio fueris atque fastidio? Rarò enim inter conuiuas conuenit, verùmque deprehenditur quod ait ille: *Tres mihi conuiuia propè dissentire videntur: Poscentes vario, multum diuersa palato. Quid dem? quid non dem? Quid des, Flaccè, seu quid facias? nisi vt penitus nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior est. Agant quodlibet, qui agere nil aliud sciunt. Nam si tres discordant, quid centum facient, aut mille? Vix sine tacitis saltem abeunt lamentis. Hoc malè sapuit, illud malè oluit, hoc præferendum fuit, illud gelidum, illud intempestiuum. Hoc mæsto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud, hoc lacerum. Ille famulus segnis, hic præcep. Hic surdaster, hic contumax. Hic clamore offendit, hic silentio. Ille illotis vasis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit. His querelis non tam aula, quàm viæ resonant, & plateæ, nec inameritò. Nam quid attinet iucundiùs domui suæ pransuros, precibus fatigare, aut quorsum &*

sumptus inutilis, & superuacuis labor, atque vnum in atrium turba conueniens, nisi vt te vicinæ ostentes, & quasi de conuiujs tuis pedester agas voluptuarium triumphum? Sic tubis cymbala concrepant, vtque appareat pompæ omnia tribui, charitati nihil. Finge postremò vnum aliquem conuiuarum tantulo egere, quanti sua constitit paropsis, nunquam id à conuiuij domino impetrabit. Nempe non id illi præstitum, sed sibi. Quæ quamuis ita esse non sit dubium: solent tamen, vbi ad mensam ebrii deierant, affirmantque aliquid, percussis epulis, his ferme verbis vti: Per hanc, inquit, quam simul facimus charitatem: quibus ritè respondeatur. Immo verò per hanc ebrietatem, & hanc crapulam. Vera enim charitas demum esset, si ieiuni, & ficci, quæ in vestram perniciem effunditis, in vsum pauperum verteretis, tunc charitatem, non improprie iuraretis, nunc ad vestra conuiuia fastidiosi diuites coguntur, famelici pauperes excluduntur. Vobis scilicet æstimantibus gloriosum claris hospitijs abundare. Nec deest, præter vulgus [fontem omnis erroris] author insignis. Est enim, vt mihi videtur, ait Cicero; valde decorum patere domos hominum illustrium hospitijs illustribus. Planè, vir egregie; qui referre vicem valeant, sed egentibus claufas esse. Qua in re haud indignè forsitan notatum à Lactantio Ciceronem nouimus, qui profectò illud melius alibi, sed eodem libro: Hoc maxime, inquit, officium est, vt quisque maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. Quod contra fit à plerisque; à quo enim plurimum sperant, etiam si ille his non eget, tum ei potissimum inserviunt. Bene nunc ais, Cicero, &

verè:

verè: nam & ita fieri debet, & à plurimis contrà sit. Sed [vt ad rem redeam] si querelis, ac fastidio conuiuiarum vis carere, conuiujs abstine. Habent utcunque fortassis, qui conuiuio interfuere, quod arguant, quod grauentur: qui hoc ipsum arguit, quod conuiuio non intersit, non iam ille conuiua est: sed impudentissimus parasitus, cuius lingua non pluris existimanda, quàm gula est: quæ non modo non metuenda est, sed optanda, nonnunquam, dicente Satyrico.

Nam quæ comædia,

Mimus quis melior plorante gula?

Tales aliqui apud Comicos describuntur, lætisque risum excitant, quid, nisi coràm audiri, queant facere? Hæc denique summa est: conuiualem censuram, non conuiuando euaseris, parasiticos morsus ac rabiem ridendo, & contemnendo fugaueris: non est alia ad quietem via. *G.* Conuiujs vaco. *R. A.* Pulchrum tibi studium elegisti: quid huic gustui conueniat, quid illi; quibus aut compescenda fames ferculis, aut irritanda fassamentis. En præclaram vtilemque Philosophiæ partem; quis primus, quis secundus, & quis tertius ingratum stomachum cibus premat, quis vini fumus cerebro grauiore nebulas effundat? *G.* Conuiujs delector. *R.* Si sic accipiatur, vt verbum sonat, & vt senserunt maiores nostri, nominis huius authores, non modo non arguam, sed laudabo. Dulce est enim, & optabile, & honestum amicis conuiuere: sed commestationem conuiuium appellatis, turpissimæque rei pulcherrimum nomen imponitis, quasi verò non possit cum amicis viuere aliter, quàm comedendo & bibendo, & non melius cogitando, & loquendo, cum & docto homini, & erudito [vt ait Cicero ipse] viuere sit, cogitare, & nihil

nil profectò sit dulcius noto ac fido colloquio amicorum. Nolite ergo rem foedam pulchro velo tegere. Translucet enim, & quod conuiuium dicitur, commestatio esse cognoscitur, Audite potius Apostolum Paulum, clara voce, à malis nos, inter cetera, commestationibus, & ebrietatibus dehortantem, & videte ne ad turpia, nominū splendore rapiamini. Conuiuia me delectant. *R.* Dic quod est, Comestiones, potationes, epulationes, viscerationes. Hæc si delectat accipere, vilis tu, vilis rei debitor: at si dare, stultus tu, stultæ sollicitudinis seruus es. *G.* Conuiuuii gloriam quaero. *R. A.* Mos est vester quaerere ibi, vbi, quod quaeritis non est. *G.* Spero gloriam conuiuuii. *R.* Falsa est gloria, verus error. Alexandrum Macedonem conuiuuii indulgisse vsque ad funestam ebrietatem legimus. Lucium Verum vsque ad profuuium amentis impensa, flebilemque Imperij iacturam. Quaero alios duos, quem mihi sanum principem, quem sobrium regem his intentum dabis? Nam philosophos ac poetas egregios memorare necessarium non est, multo que minùs sanctos viros, & omnino omnes grande aliquid, piùmve animo agitantés; quibus omnibus, haud dubiè, tota ea res infamis, & inuisa est. *G. A. V.* Gloria mihi apud vulgus, & multorum gratia ex conuiuuiis parta est. *R. A.* Vilissimæ mercis ingens pretium, coquum fieri, vt gulæ complaceas alienæ. Credo autem sunt, quos gula vrget, frenat inopia: his nihil est gratius, quàm aliena cura & impensa freno illo absolui, quodque per se nequeunt, per alios adipisci. Qui hoc eis præstant, clari apud illos, dum id faciunt, & famosi sunt. Finge desinere simul desinent clari esse. Tandem, vt ego quoque iam desinam, hæc summa est: conuiuuarum

uiuuar
que d
lam: d
plau
beral
num
cus lo
come
quoq
quide
fama
certè
domu
lud F
Diff
De
ximè
frequ
hisqu
conu
omni
& sic
tum
niqu
vulg
esse,

De
File
Q

A

uiuorum conditio delicata est, & querula, longé-
que difficilis. De paratilis breuem accipe regu-
lam: dum illos affatim paucis, rodent, arridebunt,
plaudent manibus, laudabunt, virum optimum li-
beralemque, patriæ patrem dicent. Nihil ad vlti-
mum Graiæ adulationis omiserint, de qua Satyri-
cus loquens, adulandi gentem prudentissimam, &
comedam nationem asseruit, & reliqua pueris
quoque notissima: sin aliquando cessaueris, &
quidem sponte, auarum, sordidum, miserum, dif-
famabunt, sin inopia homunculum non malum
certè, sed stolidum, & ineptum, teque, tuamque
domum fugient, vt scopulum. Tunc intelliges il-
lud Flacci:

Differtur tuis cum face sicatis amici.

De his quidem loquitur amicis. Veri enim ma-
ximè in aduersis hærent, & illas domos auidius
frequentant, quas fortuna deseruit. His ineptiis,
hisque difficultatibus vt occurras in tempore, &
conuiuas tumidos, & scurras aridos, horumque
omnium voces, & sententias disce contemnere:
& sic habero; nihil loci recto esse iudicio, vbi to-
tum voluptati tribuitur, nil virtuti. Caducum de-
nique, malis artibus partum nomen, eamque
vulgò, quæ gloria dicitur, apud doctos infamiam
esse, non gloriam.

De Vestitu cultique corporis. DIAL. XX.

*Nil e quid exornas nitido tam corpus amictu,
Quod, ras forte audis vermibus esus erit?*

G. V.

AT egegiè vestior. R. Quæ pura sunt, nu-
da videriamant. Mos est, fœda coloribus
abdere. G. Exquisitissimè induor. R. Pu-

debit cultus exterioris, quoties, quid eo tegatur, cogitabis. Insana enim ambitio est, finum tegere purpura. *GAV.* Mundissimè vestior. *RA.* Non audisti, quid illi vir fortissimus apud Crispum dicat: Munditias mulieribus, laborem viris conuenire. *GAV.* Vestitus insignis ac mollis est. *RA.* Superbia vexillum, nidusque luxuriæ. *GAV.* Vestis singularis, ac insolita est. *RA.* Non obiiciam tibi sacros pauperes seminudos, & rigidos, atque hirsutis togis hybernum frigus arcentes. Scio quidè quòd peccatrix opulentiã sanctam spernit inopiã. Ille idem ditissimus hominum Augustus, cuius altercatione retrò tertia memini, veste non temerè alia, quàm domestica vsus est, ab vxore & sorore & filia, neptibusque confecta. Nam & hoc quoque de isto scriptum est. Sic ille cunctorum dominus, paucas quidem, sibi que iunctissimas foeminas fatigabat. Tu fortassis aliorum seruus, disiunctissimas fatigas gentes. Tibi nent, tibi petunt, tibi texunt Belgæ, tibi Persæ, tibi Seres, tibi Indi tibi Tyrius murex natat, tibi fragrans bacca hispidis pendet arbusculis, tibi oues albicant Britannicæ, tibi indica sandix rubet, vterque tibi fudat Oceanus. Augusto autem vxor & filia sororque cum neptibus. Eò vsque decreuit virtus, creuitque superbia: sic contrario delectaris; exempla modestiæ viluerunt. In victu igitur ac vestitu multi, optimo principum contempto, post pessimos abière: Caium dico & reliquos, quorum ventri, ac tergo, nec ciuilibus vnquam, nec virilibus, nec Romanis certè, nec humanis, sed insanis, & nunc foemineis, nunc diuinis, ab omni autem parte perfusus, atque monstrificus cultus fuit. *GAV.* Exquisitissimè induor. *R.* Operosior ornatus, & superstitiosa curæ intentus formosis formę gratiam

gratiam imminuit, & fulgore suo, deformium
 mendas prodit, oculosque praterentium ad spe-
 ctandum excitat. Itaque nulla re peius sibi con-
 sulit deformis homo, quam dum formosus vult
 videri. Vestis insignior, cultusque corporis qui ad
 formam quaritur, risus mouet. *GAV.* Electissi-
 mis coloribus exornor. *RA.* Natura rerum hu-
 mana arte non vincitur. Sepe etiam, quasi indig-
 nans se tentari, quò maiore nisu premitur, tegi-
 turque, eò magis ac magis atrollitur, eminetque:
 nativam mortalis corpusculi foeditatem, nec colo-
 res alterant, nec odores: quin, aut magis conspe-
 ctam efficiunt, aut suspectam. *GAV.* Pretiosis, ac
 variis ornamentis ambior. *RA.* Pone in fere-
 tro aureo pallidum cadaver, gemmis illud ostro-
 que circunda, quò plus ornatus, & plus erit hor-
 roris, neu quod loquor ad iniuriam trahas, origo
 nominis inquirenda est, Siquidem à cadendo di-
 citur cadaver, cur non vt mortui; sic viventis re-
 ctè dicitur? Nempe illud cecidit, hoc casurum
 est, caditque continuè. *GAV.* Novus, & in-
 solitus cultus est mihi. *RA.* Non est locus vt
 defleam; vtque execrer ludibria hæc habituum
 externorum, quos vobis ab extremis mundi fi-
 nibus furibunda præfens ætas intulit. Sed dij ho-
 minesque malè oderint has belluas humana effi-
 gie, ferino animo, lingua latina, barbaricoue ha-
 bitu, compto foemineam ad molliem capillo,
 moribus, ad aprinam duritiem, horridis, atque
 incultis hinc obscœna corporum impudentissi-
 mæ detegentes, illinc mentium leuitatem, vano
 vertice volucrum plumis extantibus, apertissi-
 mæ designantes. An verò tam vigiles magistri,
 an tam dociles discipuli plus odij mereantur in
 dubio est, quorum ingeniis effectum vides, vt

inter mimos, ducésque, inter scorta & matronas,
propè iam nil interfit aspectu. Nec dum sistit, sed
in dies serpens crescit, & variatur insania.

De Otio & Quiete. *DIALOG. XXI.*

*Nulla est certa quies, cunctis crux una ferenda est:
Post, liceat stabili, fata, quiete frui.*

GAV.

O Tium, quiesve è laboribus obtigit. *R.* Duo
humanæ vitæ bona gratissima, nisi vsus im-
modicus mala illa grauissima fecerit, quod
multis fecit, & totidem corporis, atque animi pe-
stes, tumorem corpori parientes, animoque rubi-
ginem. *GAV.* Otio fruor iucundissimo. *RA.* Vtor
dic. Nulla hic re fruendum, sed vtendum multis,
habet doctrina salubrior. *GAV.* Delectabile otium
est mihi. *R.* Refert multum hoc ipsum otium qua-
le sit. Duas nempe species otij diffiniunt; operosi
alteram, atque ipsa in requie laborantis, ac circa
honestæ studia solliciti: quo nil est dulcius. Alte-
ram inertis, & languidi, & solam requiem comple-
xi, quo nil foedius, nil similius est sepulchro. De
primo igitur sæpè magna quædam opera, & mun-
do vtilia, & suis authoribus gloriosa proueniunt.
De secundo autem nihil vnquam, nisi inglorius
torpor, ac marcidus. Primum illud, ritè philoso-
phantibus, hoc secundum, pigris, ventri, somno-
que deditis peropportunum, vbi, nullo interpel-
lante, edant licenter, ac dormiant. *GAV.* Optata
perfruor quiete. *R.* Quies illa qua perfruendum
erit, yllum sinem habitura non est hic. Vide ergò,
qua gaudeas quiete. *G.* Quietem optatam reperi.
R. Quietem dicis, an accubitum vis dicere, an som-
num: quæ mortis consanguineum poëtæ quidam, alij
mortis imaginem dixere. Vtrique perproprie. *G.* Dor-
mio, &

V
mio, &
quiescu
Et som
bet ab
turbido
familia
queritu
RA. V
cia suo
hostibu
cum vt
tute ve
boribu
teria v
cit. Co
mius,
atque
pragra
tiam n
nem.
dantur
tos. Pr
fic vita
& vita
sapien
fit. *GA*
no. *R.*
ambit
autem
por ab
vigilar
tu, qu
Nobil
sobria
pum r

mio, & quiesco. *R. A.* At qui & euntes sæpe animo
 quiescunt, & sedentes iacentesque animo laborant.
 Et somnus ipse animalium quies dicitur, suos ha-
 bet additos dolores, visionumque ac phantasmatum
 turbidos tumultus, atque horribiles, de quo Deum
 familiariter alloquens sanctus, & afflictus vir ille
 queritur. *G. AV.* Otiosus in thalamo requiesco.
R. A. Vter, quæso, putas dulcius quiesceret, an Va-
 cia suo in rure dormiens, an Scipio in Africa cum
 hostibus pugnans? Cato cum anguibus Regulus
 cum vtrisque? Nec quies sine gaudio, nec sine vir-
 tute verum gaudium esse potest. *G. AV.* Reiectis la-
 boribus grato recreor sopore. *R. A.* Labor est ma-
 teria virtutis, & gloriæ: hunc qui reiicit, illas reiici-
 cit. Contrà, vitij, & infamiæ materia sopor est ni-
 mius, qui multos ad perpetuum soporem urget,
 atque præcipitat. Fouet ille libidinem, corpora
 prægrauat, enervat animos, fuscatur ingenia, scien-
 tiam minuit, memoriam extinguit, parit obliuio-
 nem. Non sine causa insomnes industriique lau-
 dantur, Somno non laudatos cernimus, sed infla-
 tos. Proinde ut somnum quidam mortem dicunt,
 sic vitam alij dixere vigiliam. Inter mortem verò,
 & vitam vide quid eligas: vigilandum certè, quod
 sapientibus placet, ad hoc saltem, ut longior vita
 sit. *G. AV.* Longo, & minimè interrupto fruor som-
 no. *R. A.* Bene, si non curis mordacibus avaritia,
 ambitione, metu, mœrore, aut amore impio. Malè
 autem, si non honesti studij cura cuiuspiam so-
 por abrumpitur. Profectò, populis stertentibus,
 vigilant reges, sopitoque duces vigilant exerci-
 tu, quod & res docet, & Ilias probat Homericæ.
 Nobilioribus animis curæ vigiles impendent, sed
 sobriæ ac salubres. Augustum Cæsarem princi-
 pum maximum atque optimum, somni brevis ac

cepimus, eiusque etiam crebrius interrupti. Tu contrario gloriaris. *G. AV.* Profundè dormio. *R. A.* Et gulosi & libidinosi, & iracundi, brutis animalibus, viuis tamen; somnolenti ac sopiti, duntaxat mortuis comparantur, & quod ad illam partem temporis attinet, nihil differre felices à miseris, philosophicam scis esse sententiam. Iure igitur, ut pars illa pro viribus euitanda, quæ solam inter homines differentiam somniorum linquit, sic sectanda contraria est, nil difficultatis allatura volentibus. Si pro leui enim gloria, aut lucro exiguo, & bellatores, & mercatores, & nauæ totis sub dio noctibus peruigilant, illi quidem inter hostium insidias hi quolibet hoste peiores, inter fluctus, ac scopulos tu propter veram gloriam, lucrumque ingens, inter Dei laudes, ac libellos tuos partem noctium vigilare non poteris? *G. AV.* Vigiliis defessus somno totus incubui. *R. A.* Sic est: non mutatis stilum: cuncta ferè vno modo agitis, & quæ Deus ipse, vel natura, vel ars aliqua vobis ad obsequium dedit, in vestrum dedecus damnumque conuertitis, potum cibumque ad ebrietatem, & crapulam, orium & quietem ad somnolentiam, & marcorem, valetudinem ad voluptates, formam corporis ad libidinem, robur ad iniurias, ingenium ad fraudes, scientiam ad superbiam, eloquentiam ad discrimen, domicilium, ac vestitum ad pompam inanemque iactantiam, opes ad avaritiam & luxum, prolem & coniugium ad metum & sollicitudinem immortalem. Ite nunc stupe, & querimini de fortuna, & malis vestris ingemiscite: de bonis mala facitis, deque cœlestibus donis, compedes vobis, ac laqueos, & vincula animæ conflatis. *G.* Somno placido delector. *R.* At non modò reges, & duces, & principes, & Philo-
sophi

V
sophi
lant a
œco
les.
mirab
liercu
rò no
cum?

Vituz
Vitiq

Pud
fas &
terpe
dem
mini
dimi
diffe
pro
recta
bus
xqu
gens
est, c
bus
pori
stud
bene
dor
tiur
furg
no
mia
illã
ant

fophi, & poëtæ: infuper & familiarum patres vigilant ac nocte confurgunt, quod ad sanitatem atque oconomiam, & philosophiam utile ait Aristoteles. Sed fures etiam, & infidiatores [quodque est mirabilius] infani, & amatores quos suarum muliercularum memoria, & desiderium excitat: tu vero non virtutis amore somnum oderis, vitiis amicum: utque elegantet ait Flaccus,

Vt iuzulent homines surgunt de nocte latrones.

Vt ipsum serues, non expergis, cerus?

Pudeat semper tantum in vobis posse turpes causas, & nil posse pulcherrimas. G. Nullo vnquam interpellante, totis noctibus quiesco. R. Videtur quidem Aristoteles, quod superius attigi, ita vitam hominis partiri, ut dimidiam partem somno tribuat, dimidiamque vigiliæ, dum pro parte dimidia non differre studiosi vitam ait à stulti vita. Et si quidem pro somno noctem, pro vigilia diem vult intelligi: recta, fateor, ac vera est diuisio: æquis enim partibus tempus inter sese diuidunt. At si sic accipitur, æquas spatio inter partes, differentia certè alia ingens est. Nulla enim acrior, nulla altior cogitatio est, quàm nocturna, nulla pars temporis studentibus aptior. Si autem somnum ipsum dimidiam temporis partem dicit mirabile dictum est, ex ore tam studiosi, tam docti hominis. Absit enim ab anima bene instituta, & studiis intenta, dimidium temporis dormire: cum quartum suffecerit quibusdã & tertium voluptuosis quoque sufficiat. Noctu quidem surgere qualibet anni parte consilium est. Absit ut nocte, non hybernã modò: sed æstiuã totã dormiant, qui grande aliquid moliuntur. Ceterum semel illã fregisse sufficiet fortassis, quodque vigiliarum anticipatum erit breui [si res poscat] meridiana vi-

ciffitudine reftaurari poteft. At brumalis horæ noctis fapius rumpendæ, pfallendum, ftudendum, legendum, fcribendum, cogitandum, contemplandum, quærendum ingenio noui aliquid femper, & quod ftudio quæfitum fuerit, memoria repetendum. Audiendus quoque Hieron. ad Euftochium fcribens, Noctibus, bis, terq; furgendum, inquit, reuoluenda de Scripturis, quæ memoriter retinemus. Denique his ftudijs fatigati oculi, alterno fopore recreandi, & breui quiete recreati alterno exercitio fatigandi erunt, ne totis noctibus dormiendo, culcitra incumbendo, fepulta cadauera videamini; motu crebro, atque honefto vos viuos, & virtuti deditos comprobate.

De Snaui odore. DIAL. XXII.

*Quàm gratos, moriens tumulo exhalabis odores
Gratus odor tinea; putre cadaver oris.*

GAV.

SVauibus delector odoribus. *R. A.* Hi vel victu, vel veftitui fubferuiunt, de quibus quid fententiã audiifti. *GAV.* Odoribus ftudeo. *R. A.* Odorũ alij gulam, alij libidinem irritant. Horum appetitus incontinentiæ notam fubit, & præfertim vehemens. Alij propter feipfos expetuntur. Horum ftudium non turpitudinis nempe, fed vanitatis arguitur. Vnde eft vt muliebrium vnguentorum odor, aut dapum, quàm florum turpior, ac pomorũ fit. Eadem ratio eft earum delectationum quæ auribus oculifq; percipiuntur. Si vnquam Ethicis applicuifti animum, nofti hæc, neque te nunc doceo, fed notæ veritatis ad memoriam retraho, vt huius generis oblectamenta videas, vel fœda effe, vel leuia. *G.* Odoribus operam do. *R.* Bonæ vtinam fama; cuius odor bonus quoque dicitur, malufq;

major

maior multò latiùsque sensibilis, quàm aroma-
 tum, si terantur, aut sulphurum, si cumentur. De
 his odoribus non nares, sed mens iudicat. *GAV.*
 Bonis odoribus delector. *R.A.* Si sensui pares, &
 voluptati inhias, vt dictum est, aut obscœnum, aut
 inane. Si valetudinis curam geris: excusabile; mo-
 dō condimentum rerum omnium modus adfit.
 Confortat enim tabescentem spiritum odor le-
 uis, sed ad omnia valet illud Comicum: Nequid n̄
 mis. Est autem [vt in multis] in hoc quoque natu-
 rarum varietas infinita, non solum inter homi-
 nem atque hominem, sed inter gentem & gentem.
 Siquidem vera fama est, quàmque magni non re-
 spuunt authores, gens, quæ Gangis fontem acco-
 lit, omnis cibi experta, solo mali syluestris odore a-
 litur, peregrè profecturi, nil, nisi bonum illud ma-
 lum, ac vitale circumferunt, tam factoris impati-
 entes, vt sicut eos purus nutrit, sic infectus odor
 interimat. Deliciata complexio, quæ sic viuat, &
 pereat. Hinc gens omnis ad ortum solis obuersa,
 cœlique mollitie delinita, vt ciborum negligenti-
 or, sic egentior, atque appetentior est odorum,
 & inde nimirum hæc primùm curiositas nos inua-
 sit. Assyrij, Arabes, & Sabei vestris armis edomi-
 ti, suis vos odoribus domuère, quibus aliquandiu
 rigida patrum & inuicta sobrietas obstitit vsque
 adè, vt quingentesimo & sexagesimo quinto an-
 no urbis condita graui edicto à censoribus cauere
 tur, ne quis in urbem ipsam vnguenta externa con-
 ueheret. Non multò autem post, modernorum vi-
 tiis [vt assolet] veterum scita rumpentibus, in se-
 natum ipsum, edicti talis authorem, victrix lasciu-
 ia penetrauit. *GAV.* Libenter bene oleo. *R.A.* Pe-
 regrini odores, atque omne artificium bene olèdi,
 proprii naturalis, nō boni odoris argumenta, & la-

rentium sunt signa defectuum. Ob hoc ipsum, atque ob illam, nedum viro, sed ne honesta quidem foemina digna curam, solitam sensum viri fortis offendere. Meministi adolescentis illius, qui dum, vt erat vnguento illitus, pro collata prefectura Vespasiano principi gratias acturus, ante eum staret, ille, hausto mox odore, sub stomachans, acri supercilio, voce aspera; Mallem, inquit, allium oboleuisses; sic increpitum sine honore, inhibitis; seu rescissis iam concessa gratia literis, bene olidum dimisit. Ita cum semper dedecori sint odores huiusmodi, interdum etiam damno sunt, maximè vbi morum grauis, ac masculus censor sit. Quid? quòd quibusdam fuere periculo. Nam & illud nostri, vt Plantius Senatorij vir ordinis, triumvirali proscriptione, metu mortis Salernitanis latebris abditus, vnguenti proditus odore sibi quidem perniciem, proscriptoribus autem suis excusationem sauitia quaesuit. Nam quis non iure casum diceret eum, qui eo tempore Reip. tantoque priuato discrimine vnguenta etiam nunc oleret? G. Artificiosis odoribus assueui. R. Desuesce, si consilium meum vis. Turpius est enim artificiosis quam simplicibus assueuisse. Omne quod turpe est, quo artificiosius, eò fit turpius. Honestatis ornamentum ars, inhonestatis est cumulus. Adde quod & foedius hodie quam olim: quamuis enim Roma [vt dixi] & quam Græcorum Romam propè dixerim, Lacedæmon, huic pesti ex Asia venienti, quasi armata hostium legioni, ferreis moribus, atque editis obstiterint, ad extremum tamen molles vnguentorum simulque vitiorum acies fefellit excubias, in Europam transiit, & fortissimas gentes vicit. Et quoniam singula prosequi longum est; ex vnius asperissimi, atque laboriosissimi viri mol-

lita

lita duritie, de reliquis coniecturam facito. Siquidem in medio bellorum æstu ille inuictus, ac barbarus, cruento cum exercitu vinctus est Annibal. Penetrabilia vnguenta, sed penetrabiliora sunt vitia. Itaque eneruati ducis ac militum, quorum tam stupenda primordia fuerant, qualem decuit exitus fuit. Quo effectum est vt cum multum Africani semper virtutibus, Annibalis tamen vnguentis aliquid deberetis: expediebat illis vt sicci essent, vobis vt vngerentur. Ex illo sanè multis sæculis sic iste mos inualuit, vt labor stuporq; sit legere, quæ de hac re in vtriusque literis scripta sunt. Et quid pluribus morer? vsque ad illius pedes, quò nil altius, vnguentum venit, quod ipse qui omnem mollitiem animorum atque omnes illecebras voluptatum extincturus aduenerat, passus est non vnguento quidem, sed pietate delectatus, ac lachrymis offerentis. Iam verò pedetentim vsus hic abiit, vt cum in multis ætas vestra maiorum gloriæ impar sit, in hoc excellere videatur, quòd vnguentaria non est, & qui his capitur, non communi temporum, sed proprio quodam animi vitio laborat. *G. V.* Bonis odoribus illicior & delector. *R. A.* Fieri non potest, quin quæ delectabilia sunt natura & illiciant, & dum præsentia sunt, delectent. Sapientis Hebræi dictum est, Vnguento & variis odoribus delectatur cor, quãuis vnguento quidem non tam mihi delectatio videatur inesse, quàm fastidium. Sed vt insit odoribus, meo certè consilio absentibus restituendum, contemptu & obliuione præsentibus vtendum modicè, neque vllum his studium impendendum, ne te, vel tacitus vltimarum, viliumq; rerum mancipium fateare. Néue hunc articulum longius traham, inhonestis odoribus, vt rebus omnib.

virilem effoeminantibus animum, vetitis, ac seclū
sis, in reliquis Augustini sententiam amplector,
qui de illecebra odorum inquit: Nō satago nimis,
cum absunt, non requiro, cū adsunt, nō respuo; pa-
ratus eis semper carere. Idē fac ne quādo bonis o-
dorib, malē oleas, aut odiosis mūditiis odiosus sise

De Dulcedine Musica. DIAL. XXIII.

*Eneruant animos Cythara, Cantusque, Lyraque,
Et vox, & numeris brachia mota suis.*

GAV.

Cantu delector, ac fidibus. *R.A.* Ah quantū
melius lachrymis atque suspiriis! Præstat e-
nim flendo ad gaudium, quā gaudendo ad
gemitum peruenire. *GAV.* Cantibus, sonisq̄ue per
mulceor. *R.A.* Et ferē cantu falluntur, & volucres;
illud mirabilius; musica quoque dulcedine pisces
tangi. Nota tibi Arionis, & Delphinis est fabella;
tam pro vera habita, vt ipsis annalibus sit inserta.
Multi quidem scriptorum illustrium meminere
miraculi; elegantius nemo quā Herodotus, Graiæ
pater historia: astipulantur imagines aeneæ, illic,
vbi tāto pariculo incolumis primū terris appul-
sus est, natantis piscis tergo insidens fidicen. Ad
hæc Syrenes cantu fallere creduntur, illud verò nō
creditum, sed cōpertum, vt quotidie blādis verbis
homo hominem fallit: & ad summam, nihil ad fal-
lendum voce aptius. *G.* Musica suauitate delinior.
R.A. Et aranea [vt aiunt] antequā mordeat, & me-
dicus linit antequā feriat, & auceps, & mulier,
quem fallere vult, delinait; & prædo, quem perimit,
& Polypus, quem demergit, amplectitur. Et quidē
pessimi hominum nūquam terribiliores sunt, quā
dum se gestu, & voce lenissimos ostendunt, quod
imprimis de Domitiano principe lectum est. Vix
vlla

vlla est sine suscipione delinitio. *GAV.* Cātu gaudeo, & exaltor. *R. A.* Caue. Nam scriptum est: Extrema gaudij luctus occupat: & rursus: Ante ruina exaltabitur spiritus. *G.* Cano dulciter. *R.* Nescis an vltimum. Ipse prædulciter morti proximus olor canit. Plures enim gaudio, quàm tristitia perire: solito dulcius canentem inter ipsa soni suspiria expirasse, recens fama est. *G.* Cantu ac tibiis delector. *R.* Non immeritò quidem. Singuli enim dies te, & horæ, & momenta ad sepulchrum vehunt, quò cum cantu ferri, vester etiam mos est: & antiqui tibiis efferebantur. Vnde illud Statij Pampinij:

Tibia cmiter oros suetum producere manes.

Tibi vtraque funeris pompa placet, illuc [te si eetire non sentias] absque vlla requie properanti. *G.* Cantu moueor. *R.* At quid refert? Est haud dubiè in animis hominum, generosis maximè, potentissima musica; sed effectus supra fidè varij: vt quæ omittam, quibus res non eget, hos ad lætitiã inaniem, hos ad sanctum & deuotum gaudium, piãsq; nonnunquam lachrymas mouet. Quæ varietas in diuersas sententias magna traxit ingenia. Nempe Athanasius, vanitates fugiens, canendi vsu in Ecclesiis interdixit. Ambrosius pietatis exercitum appetens, vt caneretur, instituit, Augustinus vtrūque se passum, & difficile hinc sibi negotium dubietatis exortum, inter confessiones suas piè meminit. *G.* Delectat canere. *R.* Graia olim delectatio, nūc & vestra. Apud illos quidē cātus, ac fidiū ignarus quisquis esset, indoctus habebatur: quod Themistocli Attico, Græcorum clarissimo, eo p̄ lyrã in epulis recusasset, accidisse; Epaminōdã vere The-

banum, hanc fortassis infamiam declinantem, præclare fidibus cecinisse author est Cicero. Mirum, & Socrates, talis senex fidibus operam dedit: ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ studio traditum, apud illos honestissimo, vt, inter liberales artes, hanc quoque condisceret. Sed verecundum pueri laudemus ingenium, qui cum ab insigni tibicine, ad id ipsum accito, oblatas tibus ori applicuisset, & collecto spiritu genas inflasset, animaduersa deformitate vultus, erubuit, atque abiectas tibus aspernatus fregit, meruitque, licet tenera ætas exemplo esse, vt totius populi consensu tuæ Athenis tibiæ usus obsolesceret. Ad vos, si non illud ardens musicæ studium perueniret, omnium principum mentes occupaturum: occupauit tamen aliquorum animos, pessimorum maximè. Caius quippe cantandi studiosissimus, saltandi que fuit. Nero quantum citharæ studio deditus fuerit, & quantam curam vocis habuerit, incredibile dictu est. Id enim stultum est, penitusque ridiculum, quod nocte illa, quæ sibi vitæ vltima, mundo autem respirandi vel modicum, prima fuit, inter querelas quas vicina mors, & præsens metus dolorque dictabant, illud crebrius, atque miserabilius desseuit, non quod tantus princeps, sed quod tantus musicus periret. Mitto alios: ad hanc vestram, quæ nunc agitur, ætatem, licet paratior, venit tamè aurium voluptas, qua castè, ac sobriè delectari, humanitas quædam, capi autem, & molliter inuiscari, vanitas multa est. *GA.* Suauibus vocum modis cum delectatione detineor. *RA.* O si audires sanctorum suspiria! O si hinc aures tuas damnatorum gemitus, & lamenta percellerent! Hinc beatorum iubilus, & cantus angelici, atq; illa cœlestis harmonia [quæ Pythagoras
ponit,

Arit
aut
ac p
ftiu
fam
tuis
quis
furd
sten
tur
diu
stat
re

Con

C

ver
nin
pit
aci
ro i
pus
pes
arg
uer
eff
aff
tes
ser

Aristoteles euerit, Cicero noster instaurat, tibi autem pietas, fidesque suggerit esse ibi perpetuas ac prædulces voces, & si non cœlorum, at cœlestium incolarum, primam illam, & æternam causam, sine fine laudantium, Si hæc, inquam, omnia tuis auribus inferrentur, quàm clarè discerneres, quis concentus dulcior, quisvè salubrior? Nunc surdo sensui soni iudicium committis, de quo hastenus, parua quidem res nonnullis fortè videbitur, magnos tamen viros exercuit. Nec sine causa diuini Plato vir ingenij, musicam arbitratus est ad statum, siue correctionem morum Reip. pertinere.

De Chorcis. DIAL. XXIV.

Convincunt mollem spectata tripudia mentem,

Ille locus casto sæpe pudore vacat.

GAV.

CHoreis gaudeo. *R.* Mirabar nisi fidium cantus, & tibiæ choreas sulcitarent & præscripto de more, vanitatem vanitas sequeretur, verùm maior, multoque deformior. Ex cantu enim dulcedo aliqua, & sæpe utilis, ac sancta percipitur, ex choreis nihil vnquam, nisi libidinosum, ac inane spectaculum, honestis inuisum oculis, viro indignum. *G.* Choreis cupidè intersum. *R.* Corpus animum tegit, ac detegit, manuum iactatio, pes mobilis, oculus vagus, ac petulās, tale aliquid arguunt in animo esse, qui non cernitur. Itaque cauendum valde est modestiæ cultoribus, ne quid effœminatam agant, aut loquantur. Occulti enim affectus, & pectorū latebræ sæpe paruis indiciis patefcūt, motus, sessio, accubitus, gestus, risus, incessus, sermo, signa sūt animi. *G.* Dulcedinē quãdã ex cho-

reis capio. *R. A.* O dulcedo ridicula! Finge enim te choream ducere, vel cernere, neque tibicinem audire, atque ita stultas mulierculas, & viros, mulierculis molliores, in silentio circumferri, redire, ineptire: quid quæso vnquam absurdus, aut delirantius vidisti? Nunc motus inconditos, lyræ sonus, aut tibiæ; hoc est, amentia vna aliam regit.

GAV. Choreis delector. *R. A.* Non tam ibi delectatio præsens est quam speratæ delectationis auspiciu: Veneris præludium illud quidem; sono stupidas ac misellas circumducere, atque vrgere, & stringere, ac specie vrbauitatis atterere: liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ volant voces, pedum strepitus, & multorum cantus dissoni, & tubarum clangor, concursatio, & puluis, &, quæ sæpe ludis additur hostis pudicitia, & amica scelerum nox ipsa. Hæc sunt, quæ timorem, ac pudorem pellunt; hi sunt libidinum stimuli; hæc laxamenta licentiæ. Et hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio, quam simpliciter, & velut innocuè, chorearum appellatione profite mini, & ludi tegmine, crimen obnubitis. Etsi enim solos inter viros, seu solas inter foeminas hæc nonnunquam fiant; illic tamen separatim exercentur. Quidve congressi iterum acturi sint, simul discunt; ceu discipuli, qui magistro absente, quid, eo reuerso, loqui debeant, meditantur. Tolle radicibus hanc speciem ingeniosam, atque improbam: tolle libidinem sustuleris & choream. Crede mihi, cum David rege, nemo ante dominum saltabit, ne quem fortè sua vxor irrideat; cum tamen nullus irrideatur ante dominam saltans, siue etiam pandurizans.

GAV. Delectabiles sunt choreæ. *R. A.* Sententiam meam tenes. Si delectant, propter aliud delectant: per se enim tota quidem

insul-

insul-
dij. I
quàm
ire in
nume
sum, s
mus i
tua su
terris
ferè a
Ixion
vbi an
uit. Et
propri
tu im
corun
tum c
pso n
G. Ho
aliud
gas, &
niam
tur si
est, q
ea tib
penit
simè,
gas, se
rigor
is lud
corpo
xemp
rum i
penna
rum a

insulsa res est, & plus tædij allatura, quàm gau-
 dij. Nam, quid omnino est aliud, in gyrum volui,
 quàm excire vertiginem, sineque termino viam
 ire inter locales septem motus, quos Plato di-
 numerat, hos. s. ante, retro, dextrorsum, sinistror-
 sum, sursum, deorsum, ac circuitum? solus septi-
 mus infinitus est. Atque hunc ideo, quæ perpe-
 tua sunt; hoc est, cœlum, seruat, & sydera; hunc in
 terris perpetuus hominum agit furor, in cunctis
 ferè actibus, atque consiliis. Nec vllus Orpheus
 Ixioncam rotam sistit; sed visibilibus in choreis,
 vbi animorum volubilitas corpora secum vol-
 uit. Et idcirco, cum de omnibus dici possit, de his
 propriè dicitur, quod scriptum est: In circui-
 tu impij ambulat. Hic ludus multorum dede-
 corum causa fuit. Sæpe ibi matrona diu serua-
 tum decus perdidit. Sæpe infelix virguncula ip-
 so nuptiali die didicit quòd meliùs ignorasset.
G. Honesto tripudio libenter exerceor. R. Vellem
 aliud genus exercitij delegisses. Sed quòd per-
 gas, & quid velis, video, interdictum tolli, ve-
 niam dari, normamque præscribi. Quando igi-
 tur sic affectus es, seu is morbus, seu consuetudo
 est, qua mala, nihil peius; bona, nihil est melius:
 ea tibi in his omnibus lex erit, vt quibus carere
 penitus non potes, modestissimè vtaris, ac rarif-
 simè, ne quid vlla in re molle, vel fœmineum a-
 gas, sed vbique, non suis etiam in finibus, virilis
 rigor emineat, sitque tripudium, vel quisquis erit
 is ludus, fatigati animi relaxatio, & exercitium
 corporis, non voluptas eneruatrix mentium. E-
 xemplo libentiùs abstinuissim: summorum viro-
 rum imitatio non omnibus tuta est. Non omne
 pennatum animal, aquilam sequi potest. Imitato-
 rum alij contrariù faciunt, alij verò aliud, nonnulli

idem aliter. Pauci ad plenum, quod imitantur, effingunt. Ca. hic vltimus. Reip. curis pressum animum vino leuare solitus fertur. Fecit idem apud Græcos Solon. Hos aliquis sequi volens, vnum semper officium aget; bibet: quodque illis modicum, ac rarum, huic immensum, & continuum: quod illis remedium, huic erit ebrietas. Facile idem in rebus aliis posset ostendi; sed hoc vnum intelligis, quid est, quod nunc tecum verear? Ex quo tamen damnata rei patrociniū vt susciperem, coëgisti, summi viri exemplum, quod vel non sequaris, vel non mutes, accipe his ipsis, quibus apud Senecam est, verbis, in eolibro, in quo tranquillitatem animi, stilo inquit: Scipio, inquit, triumphale illud, & militare corpus mouet ad numeros, non molliter se infringens, vt nunc mos est, etiam in incessu ipso, vltra muliebrem mollitiem fluentibus, sed vt antiqui illi viri solebant, inter lusum, ac festa tempora, virilem in modum, tripudiare: non facturi detrimentum, etiam si ab hostibus suis spectarentur. Quibus in verbis, quid de sua iam tunc ætate sentiret, perspicias. Felix, qui non vidit tuam: quamuis autem ille, & tripudij & vini remissionem probet; veniendumque nonnunquam vsque ad ebrietatem dicat. Quod à tam rigido ingenio dictum miror: Si fideli consilio vti vis, vino parcere vtere, tripudio abstine. Alia sunt honestiora remissionum genera, quibus fastidienti, fessoque animo medeare; in omnibus tamen optimum fuerit, quod hic vltimum dixit, attendere: & quacunque ages, ita agere, tanquam te hostes tui videant, atque obseruent. Multò quidem est farius sic viuere, vt abstinentiam, & grauitatem tuam inimici stupeant; quam vt lasciuiam amici excusent,

V
excuse
oblie
cuiobi
cta viri
brietat
vini pa
[vt Tr
lum se
mus] se
ncea sic
quis ob
tonem.
dò trip
Iuc vrg
bus vti
ricum;

Nunc est
Pulsa
Sic vi
vt Scip

Exerce
Nam

A
d
p
requies
tinam.
trum, p
da iacta
ambula
rum mo

excusent. Clarius fama est, cui nec verum crimen obicere quisquam potest nec falsum audet, quam cui obicitur, sed purgatur. Accusatorem perfecta virtus exteret, mediocris irritat. Quod ad sobrietatem attinet, malim te Casari similem, quē vini parcissimum, ne inimici quidem negauerint. [vt Trāquillus ait] quā Catoni [non Censoriū illum senem loquor, de cuius sobrietate iam diximus] sed Vticensem, cui obiectam ebrietatem, Seneca sic refellit, vt dicat, facilius esse turum, quisquis obiecit, crimen honestum, quā turpem Catonem. Quod ad id verò, de quo agitur, nullo modo tripudies malim, quā vt Scipio: quod si te illuc vrget animus, quod nolim, his te saltem duobus vti velim, vt si penitus tibi insedit illud Lyricum;

Nunc est bibendum, nunc pede libero

Pulsanda tellus; &c.

Sic vinum bibas, vt Cato, sic terram pede pulses, vt Scipio.

De Pila ludo. DIAL. XXV.

Exerce corpus lusu, non membra fangas;

Nam cunctis debet rebus inesse modus.

G. AV.

AT delectat pilæ ludus. R. En aliud clamandi ludibrium, saltandique. *G. AV.* Libenter pila lusito. R. Odiosa vobis [vt videtur] est requies, vndique labores aucupamini; decoros vtinam. Nam si exercitio ludus hic quaritur; vtrum precor honestiorem fatigationem furibunda iactatio, in qua nihil animo geri potest, an ambulatio tranquilla præstaret, vlli, & membrorum motus utilis, & ingenij agitatio honesta est?

Quem morem, philosophorum quidam sic fecerunt suum, ut hinc secta famosissima nomen sumperit. An tu verò Dionysium Syracusium, quam Stagiritem Aristotelem sequi maais? quando, ut studiosa deambulatione philosophum, sic tyrannum ludo hoc turbido delectari solitum accepimus, quanuis & modestos interdum animos voluptas hæc cœperit. Itaque & quintus Mutius Scauola ille augur elegantissimè hoc ipsum fecit, & diuus Augustus post finem ciuiliū bellorum ab exercitiis campestribus ad pilam transiit. Et M. Aurelius Antoninus [ut de eo scribitur] pila lusit apprimè. Nec tamen, vel quia ille diuini, atque humani iuris peritissimus, vel hi doctissimi, atque optimi principes fuerunt, ideò ludus præceps, & clamorosus placet. Si quidem motus omnis vehementior, præsertim si clamore permixtus sit, honestum dedecet ingenium.

De Ludo alexæ & calculorum. DI. AL. XXVI.

Aliens ex oâs pellt lusorius has as;

Ludus habet laudem, si moderatus erit.

G A V.

Alex ludus, & calculorum placet. R. Damnosum illud, hoc inane, utroque tamen, idem ille Scauola, quòdque altius, Augustus Cæsar altero uti solitus fertur. Neque rursus, ideò, quòd ille à ceremoniis Deorum, atque hominum legibus, quas excellentissimè calluit, iste à curis summi imperij, quod diutissimè, atque optimè rexit, tale sibi interdum laboris diuerticulum elegisset, hoc in te probauerim. Sunt enim & doctis ac magnis viris appetitus quidam peregrini, & sui, quorum si, ut in doctrinis, sic in moribus imitator fueris, facilè labi queas: neque enim omnium, qui laudantur, laude digna sunt omnia.

omnia. *G.* Alea ludo delector. *R.* Quis non delectetur, supra pictam tabulam; consignatas numeris ossium quadraturas, crispanti cubito iactare, quaque ille direxerit, trepidantibus digitis, rotundas in aciem tabellas mittere? Gloriosum exercitium & præclarum nomen; & currus; & laureas meriturum. *G. AV.* Calculis libens ludò. *R.* O puerile studium! O perditum tempus! O curæ supervacua! O ineptissimi clamores, stulta gaudia, iræque ridicula; deliros senes impendere alveolò; & pauculis lignis vagis, ac furtim insidiantibus, atque latrocinantibus! Vnde latruncularius ludus apud veteres dicebatur, quo lusisse Simiam, author est Plinius. Miraris? Atqui propriè ludus est Simiæ, miscere calculos ac transferre, & post illidere, raptim iactare manus ac trahere insultare aduersario, & collisis dentib. minari. irasci, altercari, fremere, vicissimq; interim [vt Flacci verbo utar] caput scalpere, ungues rodere, & ad summam, omnia facere, quæ prætereuntibus risum exautiant. Nunquid enim horum aliquid, aut vllum penitus amentia genus omittitis? Nonne ita torquemini, quasi, vel vestra, vel publica salus in dubio sit? Multi, credo, prælio vicissent, si quam ligneis aut eburneis impenderunt curam, veris militibus impendissent. Vix rei vllius tam intentum tamque ineptum studium inuenias. Sed hoc est in regno stultitiæ commune, vt quarum rerum minor est fructus; & cupiditas & delectatio maior sit. *G.* Alea delector. *R.* Ostendam tibi si consilio vt i voles generosam atque honestam aleam, qua olim Athenis docti homines vsi sunt, vt festis, scilicet diebus in concilio amicorum quisque de literis aliquid in medium proferat, non sophisma lubricum, vt illi, sed solidum, pro in-

genio proferentis, ad virtutem, aut beatam vitam pertinens. Dehinc collatione facta, sine inuidia, sine ira, qui inferiores, doctiorum iudicio vsi erunt, facili quidem multentur pecunia; hoc in philosophicas vertatur coenas. Sic res vna, conuiuio sumptum: exercitium studio, calcar ingenio ministrabit: quod hinc victos excitet: hinc victores. Hoc alex genere, quo antiqui Saturnalia, vos pia festa, & quo illi Atticas, vos Romanas noctes instruite. Habes ludum, quo & ludere iuuet & lusisse non pudeat.

De Ludo taxillorum prospero. DIAL. XXVII.

*Amittit nummos, animi sed damna lucratur,
Tempus taxillis, qui terit omne suum.*

G. AV.

IVuat ad taxillos ludere. *R.* O vorago ingens, inexplibilis! O patrimoniorum fluxus tristis, ac subitus! O animi tempestas & famæ nubes, & scelerum stimulus, & ad desperandum via! Superiores, vtcunque ludi sunt, hic merus est dolor. *G.* At mihi prosperi ludi huius euentus fuit. *R.* Taxillorum nullus euentus prosper: mali omnes, & miseri. Nam, & qui perdit, affligitur, & qui vincit, illicitur, inque insidias protrahitur. *G.* Prosperè lusi. *R.* Præsens sæpe prosperitas futura calamitatis augurium fuit; & suas hæc pestis habet illecebras. Si qui talis ludunt, omnes perderent, nemo vnquã luderet. Nunc lucrantur aliqui: sed lucrum illud arra est dani. *G.* Lusi, & vici. *R.* Bene; nisi in cã pũ redis. Alioqui nullus cãpus planior: nullo in cã po volubilior est fortuna. *G.* Lusi, & vici. *R.* Ludes iterum & perdes. Quod vicisti autem, hinc atque il-

que illinc mille deripient : quod perdidideris, nemo restituet. Adde quòd si quid est iustitia, quod vincis, non sit tuum. At quòd perdis, et si non fiat alterius, tuum tamen esse definit. Multa sunt vndique, quæ ab hac insania bonam mentem dehortentur, ac retrahant, nisi vos impetus quidam auaritiâ pulsus vrgetet. *G.* Vici in ludo taxillorum. *R.* Scito autem te ab exactore impio foedus centesimum accepisse, restitues quod vicisti, & de tuo adicies, vt non sit, qui repetat, per seipsum euauerit tuque infomnis, felix esse desieris. *GAV.* Vici & diues factus sum. *RA.* Cum nulla sit stabilis pecunia, sed sua potiùs rotunditate versatilis; tum præcipuè, quæ taxillis quaritur. Taxillorum ludus nihil vlls donat, eorum maximè, qui familiarìus illum colunt, sed mutuat aliquid, & extorquet, eò sensu inimicior, quò blandior visus erat. Nulli enim amarior est iactura, quàm lucrì dulcedinem degustare orso. *GAV.* Lusi, & lucratus sum. *R.* Gaudere lucro taxillorum tale est ac si dulci gaudeas veneno. Vtrunque mox per venas erumpet. *GAV.* Ludo prospero delectatus sum. *RA.* Peior est delectatio peccati quàm peccatum ipsum. Sunt qui mala consuetudine penè coacti, peccant; neque post peccatum gaudent; sed tristantur; & si fieri posset, non peccasse maluerint. Quosdam vidimus, inter ipsas libidinum flammæ, quandam velut glaciem doloris ac poenitentia sentire; & si dici liceat, velle simul & nolle: peiorem licet in partem mali vsus quadam vi, detortos, quos haud improbè quis speret, vsu excusso, ad meliorem semitam posse conuerti. At, qui de peccato exultant, quid de his oro, reliquum spei est? *AV.* Delector taxillorum ludo. *R.* Spero fore, ne semper

neu diu etiam delecteris : voluitur assidue fundatarum status vrbium. Tu stabiles talos putas. Crede mihi, volentur, & secum in lachrymas gaudium tuum voluent. Neque enim sic volentur, vt vidisti : tunc inane tibi gaudium, nunc veros gemitus parabunt. *G.* Delectat ludere. *R.* Delectatio funesta, & turpis, corruptique animi. Ita enim, & conuitio dignus es. Nam quis quæso ingenuus, seu quis homo, & non potius trux bellua, delectari queat ludi nomine, abundante nequitia, atque impietate fœdissima? Vbi, præter hominum vultus, nil humanum sit, vultusque ipsi iracundia, ac mœrore obfiti, confusisque clamoribus efferati, nec iã sint humani. Vbi decor nõ morum, non modestia sit verborum, non amor erga homines, non erga Deum reuerentia: sed iurgia, & rancores, & doli, & periuria, & rapinæ: vulnera & extremum, homicidia quoque. Nil in Deum sæuius potest humana temeritas, diuini nominis blasphemias, quibus, ante omnes scelerum officinas, ille infelix ludus scatet. Vbi, quos fortè tacitos pudor tenet, crebrò tamen suspectantes, quid labiis cordis agant, sciūt ipsi. Quis hunc ludum verus homo, non dicam tractare manibus, sed spectare oculis possit; & non angi prorsus, fugarique, scelerasti spectaculi fœditate? *G.* Delector tamen hoc ludo. *R.* Vide, ne Cretensium imprecatio in tuum caput inciderit, mala consuetudine delectari, quo nil dictu leuius, nil euentu grauius, propiusque exitio est. *G.* Delector taxillorum ludo. *R.* Abiicienda est delectatio inhonesta; & si non virtutis, at saltem famæ studio, & pudoris cura. Nam vix illud in actibus hominum inuenias, vbi tam clarè mores, & vitia detegantur. Vidisti alacriter in prælium descensuros, in hoc ludo tremere, atque

que orare flebiliter, & suum numerum inuocare. Quosdam alibi magnanimos, ac tranquillos, illic, pro parua pecunia, & precari, & irasci, & in finem furere. Quam multa, pro paucis nummis, saepe ibi fecerunt viri fortes, quæ, pro ingenti thesauro, alibi non fecissent? Ibi enim vitiorum omniū, sed imprimis iræ, atque auaritiæ regnum est. Meministi, vt Naso in eo libro, quo inhonestam quidem, ac superuacuum artem docet, vtile tamen interdum aliquid interserit: Amatrices monet, vt ob animi vitia celanda, ludo hoc, aut simili abstineant, ne conspecta ira tumida, aut auaritia inexhausta, amatoribus displiceant suis. Quamto id viris dignius præcipitur, ne non modò hominum, sed Dei oculos omnia videntis, & bonos animos, moreque ingenuos amantis, offendant? *G. Lusi, vici, gaudeo. R. A. Ludus turpis, damnosa victoria, gaudium inane. G. Vici, gaudeo. R. A. Omne de suo malo, gaudium stultum est. Proinde Tartareus quispiam ludi huius inuentor fuit: cuius inscij ludibrio ac noxæ; scientes verò, miraculo subiaceant, ac stupori. Nam quid mirabilius quàm quòd veteri prouerbio vulgatum, verumque iugi experientia deprehenditur? Omnes huiusmodi ludi magistros nudos esse, atque inopes, & egenos.*

De Histrionibus. DIAL. XXVIII.

*Sunt scurræ fatui, sed inutilis aulica turba;
Delecti Domini, quos lenis aura capit.*

GAV.

D Elector histrionum iocis. *R. Nobilior multo delectatio illa est, quæ de modulatione musica, liberali, scilicet, quadam arte percipitur: hæc solius vanitatis, & impudentiæ plena est. GAV. Histrionibus delector. R. A. Malim pau-*

peribus, malim amicis humilibus, malim tandem solitudine delecteris. *G. N.* Histrones mihi risum mouent. *R.* Quid tu illis? quoties de se dominum ridentem risit Histrio? quoties se mirantis amentiam admiratus, finxit aliquid, quo falso illum, verè se autem delectaret? *G.* Histrones doctos habeo. *R.* Habes de quibus rideas, qui que te rideant, & te rodant. Pestis diuitum peruerusta; quæ ab Ethruscis orta, Romæ creuit, adeo, eoque fiducia est euecta, vt Æsopus hinc quasitum patrimonium incredibile, atque immensum, filio dimiserit: & Roscius vagam, sparsamque rem, arte collegerit, de Histronica librum scribens, in quo artem suam oratoriam, seque perinde Ciceroni æquare non erubuit: eam, scilicet, ob causam, quod affectus animi, conceptusque abditos, quos Cicero verbis ornatis variè pronuntiaret, ipse alio modo, sed effectu pari, gestibus aptis exprimeret. Et sanè fuit ille mirus artifex; nec scio, quid tam durum esse, vel tam triste potuerit, quod non facile leniisset; non dico, qui facillimi, atque mitissimi Ciceronis amicitiam ingenio meruit, dignusque, pro quo tantus orator verba faceret, & de quo scriptum opus, memoriæ posterorum traderet, est habitus: sed qui tetricum, ac superbum Syllæ animum inflexit, & ab illo omnium contemptore admissus in gratiam, annuloque aureo donatus est, qui tot graues, & seueros senes, senatumque illum, per quem frena orbis agebantur, quoties voluit, ad risum, ac lætitiā coegit; qui populum Romanum, tantum & tam varium, sic illexit, vt diurnum salarium de Publico mille denarios, sine gregalibus, ac ministris, solus ipse perciperet. Magna merces, quamuis exigua fingatur moneta: nō sine mira quadam, & insolita agilitate animi hoc

fieri

fieri
affue
licitu
liar
ter
bus,
mult
cessè
nunc
esse
est, v
sint,
dele
strio
ues,
prod
strio
com
suffe
mia
na e
falso
que
est h
diti
trè i
iuri

Et
H

P
min

fieri posse consenserim, vt si quis vsquam Roscius affuerit, non tibi fortè sit vetitum, quod Ciceroni licitum fuit; non solum ludis interdum, sed familiaritate eius, & ingenio vti. Est enim ingenii, inter se quanquam studio & professione distantibus, multa cognatio. Vbi verò hunc quærimus? multùm breui tempore nobilissimæ artium retro celsere, ne dicam histrioniam, quæ eò rediit, vt nunc illi deditos, corrupto gustu, falsoque iudicio esse non sit dubium: profectò enim consequens est, vt quibus mala bene sapiunt, bona illis ignota sint, & curis nobilibus infuetos esse, qui vilibus delectantur. Multi quotidie me frequentant histriones. *R.* Frequentare te desinent, quum tu diues, aut largus [dicam rectius] quum tu stultus, & prodigus esse desieris. *GAV.* Magna mihi acies histrionum est. *R.* Imò muscarum, quæ te vinctum comitentur, sic cumque destituant; nec destituisse suffecerit, nisi hunc plausum par sequatur infamia. Sunt linguæ, quibus quies, ac silentium, pœna est: nunquam verò, nisi de aliis loqui iuuat, aut falsò laudant aut liuidè detrahunt; & quorum nequeant mordere diuitias, famam mordent. Vna est histrionum, atque parasitorum lex, vtrique blanditiis armati, post fortunam eunt. Verum illis ventrè implere satis est. His alia fames cibi mētio, iniurię genus est: implenda cupiditas, fundo carena.

De Ludo palæstrarum. DIAL. XXIIX.

*Et lucta, & cursu, saltu, & certarum palæstra,
Hac bene conueniunt, sed moderata viris.*

GAV.

Palæstricis delector ludis. *R.* Si spectator vanus; si luctator insanus. *G.* Palæstricis exercitiis vaco. *R.A.* In singulis verbis, cuius domini mancipium sis, apparet. *Nempe hæc, vt su-*

periora, corpori seruiunt, quod, vt paulò ante
 commemini & aliquantò honestiùs sine impetu
 & sine strepitu fieri potest. Et est agitatio qua-
 dam animi nobilior, quam si nosces, hos corpo-
 reos conatus & sperneres, & odisses: sed vos ani-
 mum, quasi hospitem degenerem, atque inuisum
 corpus, vt dominum generosum, ac dilectũ colit-
 is: illi seritis, illi metitis, illi aratis. Iure id quidẽ;
 illud iniustiùs, quòd eò omnia refertis, curaque
 animi posthabita noctes illi insomnes agitis, illi
 suspiratis, vota illi facitis, ingenuasque artes illi
 discitis, illi demum obsequimini, ac seruitis sum-
 ptuosissimo dominorum omnium, atque ingra-
 tissimo; cui, nec vnquam satis aliquid, nec si quid
 aliquando defuerit, vlla vnquam memoria sit ac-
 cepti: huic tamen tali domino quicquid iusserit,
 paretis, atque esuriẽte animo huic vni non tan-
 tum necessaria, sed superuacua vndique, ac no-
 citura conuehitis: neque ea solùm quæ ad victum
 pertinent, ac vestitum, de quibus suo egimus lo-
 co: sed quæ ad ludos etiam, variamque libidinem:
 non videntes, quàm vestris aduersa consiliis ipsa
 sit veritas, quæ disertissimo Ciceronis ore loqui-
 tur: vnde appareat, quòd qui corpus negligit, non
 se ille, sed fragile caducumque domicilium; at
 qui animum, ille sese verè negligit. Neque enim
 ait, tu is es quem fortuna ista declarat; sed mens
 cuiusque, is est quisque; non ea figura, quæ digito
 demonstrari potest. *CAV.* Palastræ delector exer-
 citio. *R. A.* Quadrigarum feruor, & equorum stre-
 pitus, & ardentes rotæ per angustias inoffensæ, &
 luctantium plausus, atque collisio; oleum, sudor,
 puluis mirabilis, sed illa quidem oculorũ, seu au-
 rium, seu narium voluptas, hebetatiq̃ue sensus
 indicium ingens: qui, si sanus, integrq̃ue esset,

non
 pala
 stræ
 viue
 atqu
 lecta
 hæc
 tam
 pfe
 filio
 qua
 set i
 cere
 furt
 tres
 la p
 mu
 de
 rus
 ad
 ton
 & a
 ad
 qu
 gen
 he
 cul
 ex
 sta
 fui
 Q
 M
 ge
 m
 te

non clamorum, atque tumultuum officinæ, quas palæstras vocant: sed obseruatio diligens palæstræ huius, quam nascentes ingrediuntur, quam viuentes atterunt, vnde digrediuntur obeuntes, atque vtilior quædam, honestiorque suauitas delectaret. *G.* Studio deditus sum palæstrico. *R.* Fuit hæc quidem apud veteres non vltima gloria; sed tam magna, vt seni illi Rhodio Diagoræ, qui & ipse palæstrita insignis fuerat, cum duo vno die filios palæstricis insignitos victoriis conspexisset, quasi nihil clarius iam restaret, quò aspirare posset in vita, Amicus alter Lacedæmonius senex diceret, Morere Diagora: nunc enim in coelum ascensurus es: tam magnum, tamque altum censebat, tres simul vnus familiæ palæstritas esse. Leuicula profus, & græcula verè laudis æstimatio, sed cõmunis adeò, vt magna etiam turbaret ingenia. Vnde & Plato tantus philosophus, Olympionices clarus fuit, inque hac arte multis notus euentibus, adolescens tamen. Amplitudo quidem [vnde Platonis nomen ortum putant] roburque corporis, & ætatis feruor, iuuenilem animum impulerant ad experimentum virium: vbi cum summis quoque par esset, accessu temporis cognito, quid ageret, ad meliora se transtulit; Socratiq̃ue similis fieri maluit, quàm Miloni. & sanè multa ætas excusat. Facile teneris annis ignoscitur. Vanitatis excusatio nulla est viro. *G.* Palæstre studium delectat. *R.* In hoc sæpe vilissimus omnium superior fuit, & corporea mole, animi virtus est oppressa. Quem tu mihi ducum vel heroum proferes, quẽ Milo non superet? qui per stadium, bouem viuum gestans humeris, cucurrit, eundemque, nuda ictu manus occisum, vno die solus, haud grauatim integrum comedit. Mira res dictu, sed apud Histori-

eos vulgata. Quis huic igitur in palæstræ suæ re-
 gno par occurrerit? Atqui nihil indignius, quàm
 generosos spiritus tali bellæ succumbentes cer-
 nere. & iccirco nobilibus animis, bene sibi fiden-
 tibus, summoperè prouidendum est, ne sua
 sponte descendant, vbi ab ignauissimis vinci
 queant. Quin tu, si contentionibus gaudes, id
 tibi sume certamen, in quo semper ferè superior,
 qui melior non de corporum viribus, aut omni-
 nò de re vlla, vbi peior idem esse possit, & vi-
 ctor. Non de opibus ergò, non de dignitate, non
 de potentia, sed de scientia, ac virtute contende,
 atque eo animo, non vt cuiusquam famæ ob-
 strepas, sed, vt alienæ laudis æmulatio tibi sit
 calcar ad gloriam, Nullæ ibi sint penitus partes
 inuidiæ, sed virtutis. Habes & hic exemplum
 Catonis huius vltimi, de quo Crispus: Non diu-
 riis, inquit, cum diuite, neque de factione cum
 factioso, sed cum strenuo de virtute, cum mo-
 desto de pudore, cum abstimente de innocentia
 certabat. Honestissimum hoc palæstræ genus,
 quo te exerceas, non tantùm olympiæ, sed vbi-
 que; non minùs in thalamo, quàm in foro, nec
 minùs in otio, quàm in actu, neque cum præ-
 sentibus modò: sed cum absentibus quoque,
 cumque ætatum omnium, ac terrarum viris illu-
 stribus. Semper enim memorabise, ac magni-
 ficum illud Scipionis apud Liuium, iudicauit: Ma-
 ximo, inquit, cuique id accidere animo certum
 habeo, vt se, non cum præsentibus modò, sed cum
 omni æui claris viris comparet. Tu quoque, vel
 de grege præsentium, si occurrat, quod vix spe-
 ro, vel ex omnimemoria vetustatis, quemlibet
 tibi parem delige: cum quo non vlnis, aut casti-
 bus, sed ingenio, ac virtute luctabere, sine metu
 peri-

peri-
pala

S:ta
Fa

D

quib
 iter
 eant
 stor
 van
 tru
 nita
 que
 min
 vrb
 niu
 nin
 miu
 ciui
 qua
 tiac
 vo
 the
 nor
 mu
 spe
 gen
 can
 ani
 mo

peri-

periculi, sed immarcescibilis spe coronæ. Hoc de palæstris consilium: hæc sententia mea est.

De Varus spectaculis. DIAL. XXX.

*Sit taurus te tam iuuat expugnare feroces,
Fac contra carnem bella geras propriam.*

GAV

D Elector variis spectaculis. *R.* Circo forsan, & theatro: quæ duo loca bonis semper aduersa moribus fuisse notissimum; quò, quisquis malus ierit redibit pessimus. Nā bonis, iter illud ignotum est: qui si casu aliquo ignari ad-eant, contagio non carebunt. *GAV.* Circo delector, atque arena. *RA.* Atqui delectationes aliæ vanum, seu libidinosum aliquid habuere, hæc vtrumque superadditāque sæuitiam, & inhumanitatem habet, bonis animis rem indignam. Neque excusat, quòd iis ipsis Romani olim, flos hominum, delectati sunt, recto namque iudicio vrbs illa, alioqui abundantissima bonorum omnium, atque illustrium exemplorum, nihil omnino reprehensibilius habuit, reliquisque deformius, sibi que inuicem, quàm hinc discordiarum ciuiliū, hinc ludorum studium immodicum: quasi non sufficeret bellorum cruor domi, militiaeque; nisi cruenta pax esset, cruentaque etiam voluptates: nisi circo fortassis honestius quis theatrum dixerit, cui pariter inhiantes videas, non modò populum, sed senatum: atque ipsos mundi dominos, imperatores Romanorum. Sic spectaculis capiebantur illi etiam, qui humano generi speculum facti erant. Rem mirabilem dicam, sed cognitam, vulgatāque. Sic cunctorum animos theatralis furor ille peruaserat, ut non modò coniuges Cæsarum, aut filias, sed virgines

quoque vestales in publicum, atque in turbas educeret. quarum pudicitia nihil exactius, nihil fama tenerius, nihil conseruatione secretius, vsque adeò, vt in eis omnis motus, omnis cultus, omnis sermo lasciuior nota dignus, ac supplicio haberetur; & tamen his ipsis in theatro locum assignasse legitur, non quicumque, sed summus, atque optimus principum Augustus Caesar. Neque minor est idè error quò magni errant, sed maior potius, atque conspectior. *GAU.* Libenter scenicos ludos specto. *R. A.* Rem, quæ nec honestè geritur, nec honestè cernitur, nec facillè dictu est an lusor infamior, an spectator, & an scena sit turpior, an orchestra, nisi quòd in illam sæpe quidem paupertas, in hanc verò semper vanitas trahit. In omni sanè delicto pluri mùm interest, vtrum inopia an libidine, seu superbia quis delinquat. *GAU.* Amphitheatris spectaculis oblector. *R. A.* Damnosa vndique, & publicè priuatimque nocens delectatio: quod facillè colliges, si in animùm redeat ex historiis rei huius initium progressusque, quanto publici census impendio, quantaque insanix proxima ducum cura, quanto demum populi studio, ac labore constiterit. Equidem & tot vana dinumerare difficile est, & tam vulgata superfluum, mille simul gladiatorum paria, non ludo tantùm satis multa, sed prælio: elephantorum, tigridumque; & leonum, ac pardorum greges, onagrorum quoque, equorumque ferocium, atque animalium diuersissimi generis è toto orbe transmissos, omnium terrarum syluis, omniumque gentium venatibus, Romano famulantibus theatro. Adde illam edificandi luxuriam, exemplo carentem, non imitatione cariturâ, conuectas terras, pelagoque; marmoreas columnas in ludorù vsum;

& artificum summis ingeniis expolitas, & verti-
 cibus superbas, auro rutilante frondentibus; cu-
 ius princeps infanz nominandus est Scaurus. Is,
 qui ædilis in theatri scenâ opus dierum paucorû,
 & quod paucis lignis ac funib. attolli poterat, suf-
 festurum oculis populi, talibus gaudentis, trecen-
 tarum sexaginta talium columnarum monstra in-
 tulit, fecitq. opus [vt scriptû tenes] maximû om-
 niû, quæ vnquã fuere humana manu facta, nō tē-
 poranea mora, verûm etiam æternitatis destina-
 tione; quo promeruit, vt verissimè diceretur,
 proscriptione primûm graui ciues; idem post, ædi-
 litate leuissima, mores bonos, in exilium pepulif-
 se, vt qui multi perditî temporis inani plebeculæ,
 multarûmque inutiliû impensarum P.R. author,
 & exemplum fuit. Sed, ô mirum ducti! mox furo-
 rē hunc vicere sequentiû furores, quib. effectum
 est vt miraculo operum, ac numero fateri oport-
 eat, præter Romam nihil mirandum fuisse in to-
 to orbe terrarû. Nam & hoc itidem scriptû vides.
 Penetrata terræ intima, perfossæ silices, egestæ ru-
 pes abditæ, aduersi amnes in fistulas coacti, inclu-
 sâ, aut exclusâ molibus iratum æquor suspē-
 sa iuga montium, tentatîque mariû recessus; de-
 niq; stratû latè, signatûmque nepotibus iter insa-
 niendi, & impleta in vobis spes auorum, nunquã
 seil. defuturâ esse luxuriã. Et, vt cumulatiû malû
 sit, publicis damnis accidit calamitas priuatorum
 qui spectandi cupidine compediti, & quotidiani
 interim questus immemores, neque diem labi
 sentiunt, neque armatam, tergoque instantem re-
 spiciunt egestatem. Sic vicissim, & priuata in pu-
 blicam, & publica perniciës in priuatam vertitur.
 Neque verò patrimoniorum iactura grauior, quã
 morum; vbi libido discitur, humanitasque dedi-

Scitur. Proinde quid de spectaculis speraretis, iam
 inde ab exordio, primus regum vestrorum Romu-
 lus omen fuit, qui in his rigidam, tetricamque il-
 lam Sabinarum pudicitiam circumuenit: etsi ut-
 cunque matrimonij honor, texit iniuriam. At
 quam multis hoc postmodum, non ad coniugiū,
 sed ad stuprum, vagamque licentiam fuit via? Ad
 summam enim hoc teneas velim, pudicitiam spe-
 ctaculis sæpe stratum, semperque impulsam. Et,
 ut fileam viros, quibus is scelerum furor est ut pe-
 nentiam adulterio glorientur, multarum ibi fa-
 ma periit, pudorque: multæ inde domum impu-
 dica, plures ambigæ rediére: castior autem nul-
 la. Iam verò quæ corporum clades, ne quid pror-
 sus desit infortunij, quæue non singulorum mo-
 dō, sed populorum strages, indicio sunt, & risus
 subito versus in gemitum, relatæque funera thea-
 tris, & plaudentium choreis mixtæ lugentium co-
 hortés. Audisti, ut Curio is, qui ciuili bello pro
 Cæsaris partibus in Aphrica occubuit, Scaurum,
 quem opibus æquare non poterat, ingenio supe-
 raret, non marmoreum [ut ille] sed ligneum thea-
 trum duplex tamen, & pensibile meditatus popu-
 lum victorem gentium ludis victum & periculis
 plaudentē suis, mira arte suspendit: ut ridentes in-
 teriūs, stupentēsq; ipsi exteriūs, spectatoribus ri-
 sui fierent, ac stupori. Et miramur, Imperij spe ob-
 iecta vnus, licet magni exulis, animū flectere po-
 tuisse, qui oculorum leui breuique voluptate pro-
 posita, tot millia ciuium volubili spectaculo cir-
 cumuoluit? At nemo ibi periit, dicet aliquis: sed
 perire potuere, & periére alibi innumeri. Neue
 attingam nouas simul, ac veteres ruinas, quibus
 sæpe multi mortem simul, ac tumulum inuene-
 re: sub Tyberio principe, celebri spectaculo apud

Fide-

Fidenam urbem amphitheatri lapsu, oppressa, viginti hominum millia meministi. Hi spectaculorum fructus, hi sunt exitus. *GAV.* Spectaculis cum voluptate detineor. *RA.* Aut fictis amoribus, aut veris odiis. Primum equidem non est viri: secundum verò, nec hominis, spectare. Quis ferrum iugulo latus exceperit? Quis feruido vulnere plus cruoris effuderit? Quis minùs conspecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ire iuat? Non egetis præceptoribus; nimis dociles malorum estis. Plura per vos domi discitis, quàm necesse est. Quid, si tam promptis ingeniis artifices scelerum, ac magistra errorum, plebs accesserint? Multos; quos mites natura fecerat, sauitiam spectacula docuere. Mens hominis in vitium prona, non vrgenda utique, sed frenanda est; si sibi linquitur, agrè stabit: si impellitur, præceps ruet. Multùm mali auribus inuehitur, sed multò plus oculis; illis; quasi fenestris, bipatientibus, in animum mors irrumpit: nil potentius in memoriã descēdit, quàm, quod visu subit; facillè audita præteruolant, conspectarum imagines rerum hærent etiam inuitis: nec tamen nisi volentibus ingerunt, nisi perrarò, atque ocyùs abitura. Quò pergis igitur? Quis te rapit impetus? ut ad horam gaudeas, vnde semper doleas, ut videas semel, quod vidisse milleies poeniteat. Iugulari ferro hominem aut ferarum dentibus, vnguibusque discerpi aut tale aliquid, quod & vigilem turbet, & sopitum terreat. Nescio quid hic dulce, seu non quid potiùs amarum, aut triste sentitis, nec vllum in vobis maius infantiæ argumentum video, quàm quòd quotidie vos ad mortem miseris delinimentis illectos, & velut stygio sopore demersos, dulcedo amara, & delictatio in amœna præcipitat. Vna est enim vobis

lex rerum ferre omnium. Quicquid cupitis, quicquid molimini, quicquid agitis, contra vos est.

De Equo agili. DIALOG. XXXI.

*Vtile equus animal sepe est, sed inutilis usu;
Cuius stultio Domino est forma labore prior.*

GAV.

EQUO agili delector. *R.A.* Ferocissimo, & inquietissimo animante, infomni que, & inextincta voragine. *GAV.* Equo libens circumuector. *R.A.* Non multo est peius, mari turbido, quam frementi equo rapi. Nullum animal insolentius domino suo est, nec ineptè iam equorum domitoribus in proverbum venit, bis equum male facere; quod nimis hinc humilis, hinc superbus sit, qui illis viribus, eaque pernicitate pro vili cibo fieri alterius domari que, & duris stringi fasciis, nodisque, & fune vinciri, freno frenari, ferro calciari pertusa clavis ungula; ferro urgeri, ferratum ferre victorem, turpem carcerem, ac graue seruitium pati possit. Inde autem, quasi indomitus, non tantum pro libero sese gerat, sed, ut domini sui hostis agat omnia. Si currendum est, stimulos non audit. Si subsistendam, frena mordicus rapit. Si fremendum, torpet. Si latendum, fremit. Obscuriosum illud [ut perhibent] fidumque animal, de quo tam multa iactantur fabulae, animal nobilitate, regium, optabile, colendum, dignumque, quod enormi pretio comparetur, anxia nutriatur cura: Immo verò animal, quod, si conferantur cum obsequiis tadia, nemo sapiens emat, nemo diligens pascat animal, & otij impatiens, & laboris illo tumidum, hoc deiectum, nunc impetuosum animal, nunc ignauium, nunc audax, nunc trepidum, nunc volatile, nunc caducum, hinc culicum metuens, atque umbra-

rum.

rum, hinc dominum suum spernens, diuersisque illum viis in discrimen trahens. Quis contumaciam, quis morsus, aut calces explicet? Quis hinnitus, & ascensionis impatientiam, ac sessionis? Equidem, quot equorum mores, totidem equitū constat esse pericula. *GA.* Equorum studio detineor. *RA.* Mirarer, nisi ingentes viros, vsque ad ludibrium, captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrum Macedonem non audiuit amato equo tumultum erexisse, urbemque de equi nomine appellatam? Sed nihil in illo mirabile viuente, impetus, & animi feruor fecit. Mirabilior in Augusto quāuis minor ineptia, neq; enim urbem equo ille suo instituit, sed sepulchrum idque ipsum illi grauitati atque ingenio impar fuit. Nam diui Iulij monstrosus sonipes, an ab ipso, an ab alio ante ad Veneris, marimorea sit consecratus effigie, dubitari potest. Minor multò, vel atate, vel gloria verū opibus ac Cæsareo nomine penè æqualis Antoninus Verus. Vt fileā quem victū quemue amictū equo, quem immodicè amabat, exhibuit; certè & viuenti simulachrū aureū fieri fecit, & mortuo sepulturā [quo grauis stomachemur] in Vaticano extrui, tot inter sacra ossa ibi condita, & condenda. Vix credibilia loquimur, vera tamē. Horū similitūq; cōsciū vates, heroum animas apud inferos quoq; equorum studio deditas facit nec minor adeò, sed maior est vanitas, quæ tam magnos ad se animos trahere potēs est. Nēne quis priscā tantū, nō modernā amentia suspicetur, redeat ad memoriā, nec lōgè seu loco, seu tempore requirēdus adhuc enim viuit, nec dū senuit, & in terra Italica vobiscū degit, quem nominare non est necesse fortuna utique vir ingentis, nec parui ingenij consiliique vir, alioqui magni animi, nec insulsi, vbi

quid seridò agendum incidit; qui tamen agrotanti equo, quem amabat aureum puluinar, ac sericum cubile substrauit. Cumque ipse interim podagra vinctus, atque immobilis, Medicorum legibus regeretur, nihilominùs tamen, aut feruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & suos Medicos secum ducens, equum agrum suum bis, terque quotidie visitabat, illi suspirans, atque anxius, assidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure solabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amico debitum prætermisissum fuit. Fabulam fortasse posteritas vocet; vera res, & magno in populo nota est. Sic vir fortis curam equi gessit, vt propriam, sic extinctum luxit, vt filium. *GAU.* Delectat equitare. *RA.* Est id quidem vtile interdum, & celeritati adminiculum, & fatigationi remedium, & nobilitatis insigne; nec infucior, gloriosum vulgò extantem insigni equo vehi, & cunctis excellere, nec vertice solo, sed humeris, & toto penè corpore supra esse. Contrà verò laboriosissimus, & sæpe domino suo pestifer immitis equus. Optes iter pedibus agere, tam nulla est respirandi, vel minimùm, facultas, equestre periculum pedestre luto, seu puluere permutatum velis. Proinde multos media de morte rapuerunt equi, multos in mortem impulerunt, aut alliserunt, aut corporibus oppresserunt. Quid, quòd non vltimum belli semen equi sunt? Tolle equos, peregrinos terris incurfus, partemque maximam bellicæ cladis abstuleris: vt, quòd de ventis in natura, quòdque de Iulio Cæsare in historia est quaesitum; expediensne fuerit, aut flare ventos, aut Cæsarem nasci? & de equis similiter quaeri possit. Tam multa sunt vtrinque contraria. Nec immeritò Thef-

tò Thessalia, quæ prima equos reperit, domuitq;, prima aureum, argenteumque nummum cudit, prima pelagus rate tentauit. Martis seminarium visa est; quod non semel, tot post sæculis, multo clarioque sanguine patuit. *PAV.* Quàm me, putas, iuuet poëta noster, vbi nobilis equi spiritum, morisque descripsit? *RA.* Nec te terret Hebræorum vates, vbi ait: Ab increpatione tua, Deus Iacob, dormitauerunt, qui ascenderunt equos. Excute singula; non tam illud lene, quàm hoc asperum.

De venatu & aucupio. *DIALOG. XXXII.*

*Quid iuuat optandum venatu perdere tempus,
Quarere cum possis commodiora tibi?*

GAV.

AT canibus gaudeo. *RA.* Nunc intelligo adolescentis imberbis gaudium, de quo Flaccus,

Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi.

Vide autem ne, & quod sequitur, sis,

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper.

Vtilium tardus preuisor, prodigus aru.

Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix.

Hunc te. n. esse metuo, qui gaudium tuum in fugacissimis rebus loces. *GAV.* Canibus, ac volucris delector. *RA.* Hoc infantiæ deerat. Non satis est currere, ac vagari, volare etiam instituis. *GAV.* Rides me; non volabo equidem, sed volantibus delectabor. *RA.* At illæ delectationem tuam despicient abeuntes, nec te noscent, & ingratae se vocanti furdas exhibebunt, quid implumis facies? Alata voluptas tua est. Finge redeant: damnosa redivit occupatio; iterum clamabis, & oblitus melioris negotij, diem perdes: iterum retrò accliuus, & oculos

fixus in nubem, post auiculam tuam flebis; quasi nil necessarij operis vita ferat, ex comodo otiosi & lenti, vos volucrum seruos esse gloriimini. Natura vobis duas manus fecerat, vos hanc frenocuruatis, hanc vnguibus occupatis. Sic inutiles vndique, & volandi studio, manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum strepitu ante diem surgitis, & quasi sint hostes in limine, præcipitanter erumpitis; tota dehinc luce iactamini stagnis, syluis, ac vepribus, implentes cuncta clamoribus dissonis, & incondito vlulatu, inque hoc spiritum, nulli maiori rei habilem, effundentes: spiritum, quo maiores vestri bello terrebant hostes, pacè iustitiam defendebant. Serò autem, re veluti bene gesta, domi sedetis altercantes, quàm bene, vel auis hæc volauerit, vel illa digesserit, quot sint caudæ, quot alarum plumæ superstitis, quot emissa. Nonne hæc omnis scientia vestra est? Hic amor, hæc felicitas, & hoc totum, quod creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis? Accipitres aut herodios vestros sonantes in nubibus, & laniatæ prædæ paululum & sudorem, & puluerem, nocturnam perditæ lucis historiam. In hac. n. indefessè semper, & validi; delicati autem, & imbecilles ad serm. Liuij historias, & Ciceronis orationes, sacrasque [nec pudet] literas, prolixitatis arguitis. Quis hæc inoffensis auribus audiat? Quis vos ferat, ad aliud natos, in his viuere, si modo viuitis, hoc agentes? *G. A. V.* Canibus atque auibus delector. *R. A.* Atqui ducum, & illustrium multos equis, quosdam canibus delectari solitos audiuius, eò vsq; vt Adrianus Imperator non equis solùm, sicut hi, quos suprà memorauì, sed canibus quoque busta construxerit; oppidumque insuper eo loci,

vbi vrsam prospera venatione peremerat, manus
 sua, saepe & mactare solitus leonem: quibus nul-
 lum ferè: vnde & irrisum ferunt à Vergilio Mar-
 cellinum Augusti nepotem, quòd dare his ope-
 ram adolescentulus videretur. *GAU.* Venatu li-
 benter exerceor. *R. A.* Fuit hæc quondam La-
 tinorum, nunc Gallorum ars propria est; quod &
 res probat, & illorum scriptores aliqui glori-
 antur. Itaque vt fileam Reges, quorum tota vi-
 ta venatio est; summus apud illos regum, quan-
 tum ab armis otij fuit, venatu [vt vides] assiduo
 semper exercitus; ad extremum mortis proximus,
 venatu etiam lassitudinem senectutis, atque in-
 commoda refouet. Mirum dictu, in rege præser-
 tim literato, nec à studiis melioribus abhorren-
 te: sed gentilitium hoc illi erat [vt perhibent] sit-
 que gentilitium, finite. Neque hanc gloriam
 Gallis Itali eripiant, neque velint de vanitate
 contendere. Nam, si errore deposito, in rem
 ipsam figis oculos, seminobilium vltimi ordinis
 exercitium hoc videbis, quos à rebus arduis tor-
 por quidam, & ignauia comes diffidentia; ab hu-
 milibus autem pudor, ac superbia dehortantur,
 & retrahunt. Ad honestum igitur nihil idonei;
 sylvas colunt, non vitam solitariam acturi, cui
 non minùs, quàm politica se ineptos sciunt, sed
 feris, ac canibus, & volucribus conuicturi; quod
 non facerent, nisi illis similitudine aliqua iuncti
 essent: qui, si ex hoc voluptatem quandam, seu
 solam temporis fugam querunt, vtrinque stul-
 ti, voti compotes forsane euaserint. Sin, ne-
 scio quam, seu ingenij, seu magnificentia glo-
 riam aucupantur, errant. Quanam, quaso, non
 principibus modò, sed ingenuis est gloria; me-
 chanicis, immò & seruilibus delectari artibus.

atque negotiis? Vna horum excusatio. Nam qui libera libus studiis, quæ maiores coluerunt sui, atque omnino literis indixerunt bellum, quonam potius, quàm ad hostilia castra transfugerent? Sed pudebit forsitan, si ad antiqua respiciant, seque cum maioribus metiantur, ac comparēt. Sæpe quidem legere potuerunt & Platonem philosophantem, & Homerum poëtantem, & Tullium orantem, & Cæsarem triumphantem, venantem, puto, non legerint.

De numeroso famulatu. DIAL. XXXIII.

*Si grauis oblectat te turba domestica, curis:
Non requiem capies, nec bene tutus eris.*

GAV.

Magno circumuehor famulatu. *RA.* Obsideor dicere voluisti. *GAV.* Magnus circumstat ordo famulorum. *RA.* Dic, quod est, hostium: à quibus [quo nihil est durius] nequeas cauere, quin latebras domus introspeciāt, prodantque consilia, quæ nouerint, vt effundant, quique, præter furta continua, quod nulli vnquā accidit obfesso, vestiendi tibi interim, pascendique sint, inque ipsis penetralibus habendi. Durum, ac dubium belligenus, pace carēs, & induciis; vbi sub tuis signis, hostilis muros habet exercitus. *G.* Serui mihi multi sunt. *R.* Multi serui, multæ lites, multæque discordiæ, multa denique bella domestica, quorum, vel spectator foedus, vel laboriosus compositor sis oportet. Intérque reos, & accusatores medius, seruis tuis seruias, iudex factus ex domino. *G.* Multos seruos habeo. *R.* Curiosissimū animal seruus ad inquirendum: negligentissimū ad obsequēdū: quid agas, & quid cogites, nosse vult: quid iubeas,

iubeas, ignorare. *GAV.* Seruos multos habeo. *R.* Melius pauci seruiunt, quã multi; siue ideò, quòd gratum obsequium turbam vitat, siue quòd, vbi multi sunt, alter alterius respiciens manus, quiescit: laborem fugere, vt industriis pudor, sic inertibus gloria. Quod ita esse norūt omnes: nullus cõsultat. Nemo est qui non multitudine delectetur. *G.* Mihi multi domi serui sunt. *R.* Vbi serui multi, multus strepitus, pauca seruitia, & secretum nullum. Quot seruorum linguarum tot præconum tubarum, quot seruorum aures, atque oculi, tot domorum rimularum, quibus illa etiam, quæ in fundo sunt, facile dilabuntur, pertusum vas ac futile, seruilis animus nihil continet. Quicquid infuderis mox effluet. *G.* Multos seruos domi habeo. *R.* Multos sibilos, linguasque vipereas, domesticaque pacis virus abditum, multos quoque profundos, & capaces ventres, ac lubrica guttura, procellam aulae, thalamo dedecus, pestem penu, voraginemque perpetuam. Paucos seruos bene regere difficile est, multos impossibile. *G.* Multi mihi serui domi sunt. *R.* Melius solitudo tibi esset. Nihil est peius, quàm dum malarum qualitatem rerum quantitas adiuvat, aut numerus: pauci serui mali, multi autem pessimi. *GAV.* Multi mihi seruiunt. *RA.* Rectè quidem, si promissio, & res ipsa, quæ promittitur, vnum essent. Nunc inter vtranque quid intersit sentiunt experti. Promittunt, fateor, promissisque Deos testes vocant; ne soli, scilicet, solos fallant. Exige autem promissi fidem, nulla erit. Multum esset, & abundè fidei satisfactum, modò ne violarentur, nève afficerentur iniuriis, quibus est obsequium promissum. Nunc promississe sat est: quid, quod præter seruiendi votum, omniũ quoque; notitiam profitentur? Vbi ad experienciã ventum

est, norunt paucissima : volunt nihil, nisi quod venter, somporque suaserit ac libido. Nil humilius, nilque abiecius horum ingressu, nil insolentius, nilque infidius progressu, nil inimicius demum, nil odiosius eorum egressu. Durtum est cogitare [ne dicam pati] vt per dominorum domos inflati, elati que ambulant, seruitium que polliciti, dominium vsurpant, exercent que tyrannidem, & quasi ad vastandum conducti, non tantum deuorant vniuersa, sed spargunt, gulam que largitionibus adiuuant. De alieno prodigi, auarissimi ad rapinam : quos, quando ad se pudor, aut necessitas reflectit, vt se seruos esse meminerint, quam superbe, quam querule, quanto que cum maxime seruiant, quis ignorat? vt merito possit, non pretio emptum modo, sed gratuitum quoque seruitium huiusmodi fastidiri. Ad extremum, qui clandestinas domi agebant, vbi limen excefferint, cum inuisis dominis apertas inimicitias linguis agunt; armis, si liceat, acturi. Et si quis horum fortassis conuiciis abstinet; non id prioris amor domini, sed sequentis timor efficit, cui ob hoc vilis, suspectus que fieri metuit, de se similia coniectanti. Quibus ex rebus, nisi oculos timor obstrueret, sole clarius cerneretur, quando sit satius omni tali seruitio caruisse. *GAU.* Vtrunque mihi latus serui ambiunt. *RA.* Serui, nomine, re [vt dixi] hostes ac cerrimi, atque impij; & absque his viuere superbia vestra non potest. Inque hoc [vt in multis] malo vestro miser gaudetis; in hoc maxime diuitias opratis, in hoc terras, & maria pererratis; in hoc aurum, & cumulatis & spargitis, vt acies hostium vestrorum densior sit in dies, atque inimicior; an fortasse non ita est, an aliud concors diuitum habet opinio? Nulla ferè alia se mediocris
fortu-

Fortuna bene institutam domum, opulentissimæ Persarum, aut Lydorum regiæ cedere, cum in multis excedat, quam quod illa plures pascit, & lautiùs. *GAV.* Seruorum me circumfusa tegit cohors. *RA.* Immo, sub obtentu seruitij, vrget, & comprimit, sonorifque compedibus vincum trahit, vt & tibi iure optimo dici possit; Quid fecisti miser, vt tot custodibus indigeres? *GAV.* Serui me vndique circumuallant. *RA.* Nulla fuga, nulla spes igitur est salutis. Malo quidem suo pertinaciter delectari, desperatæ dementiæ est. Atqui ob hoc vnum & optanda paupertas, & amanda erat, vt cum cæteris opum malis nexibus, tum vel maximè te seruorum dolis, ac fastidio liberaret.

De Magnificentiâ adiuur.

DIALOG. XXXIV.

*Quid seruis eductas immensis sumptibus auas?
Sis memor, extinctum te brevis vna teget.*

GAV.

Magnificentissimæ mihi sunt ædes. *R.* Quid hic dicam, nisi Tullianū illud: Ornanda dignitas, domo, non ex domo tota querenda nec domo dominus, sed domino domus honestanda. *G.* Ornatissimæ ædes sunt. *R.* Quid hinc tumes? Architecti laus est, non tua. *G.* Ædibus amplissimis habito. *RA.* Vbi fures latitent, tu vageris, serui luxurientur, vulgus hæreat, liguriant parasiti, multiplicis tædij capax locus. *GAV.* Maximis ædibus habito. *RA.* Vna est vrbiū, & domorum lex: non statim meliùs habitat, qui latiùs; neque enim quàm latè habites, sed quàm latè requiritur ad beatā vitā. Sæpe vel in palatiis regū, labor, dolorque habitant, vel in tuguriis inopum quies, & gaudium: quòd si amplitudo domus, aut forma:

præstaret, nobilissima artium esset architectura. *R.* Regiis ædibus habito. *R. A.* Quasi verò curas, morbosque locus arceat. siue adprehendenda turrium fastigia, mors egeat scalis. Nonne in regia Tullus Hostilius habitabat, quando ictus est fulmine? In regia quoque Tarquinius Priscus, quando percussus est ferro? In regia denique Superbus, quando pulsus est regno? Nullus locus periculis inaccessus, nullum limen morti clausum. *GAV.* Habitatio mihi propria atque perpetua est. *R. A.* Inimò verò parui temporis incolatus: instat dies commi grandi. Ciuem fingis, aduena es, conductum habitas. Veniet, qui te nudum laribus his exturbet. *G.* Clara quidem, & augusta domus est. *R. A.* Hinc digresso fusca erit, & angusta; sed & nunc, si verè domum tuam respicis, obscura, & arcta illa profus, & caduca est; quæque in dies, tantis adminiculis vix fulta, subsistat, assiduè fatiscens, casusque sui nuncia, & quæ certè, nec à ruina vltima longè sit, nec interim generosum incolam delectet, vt domus, sed angat vt carcer; vbi moras oderit, vnde optet absolui. I nunc ergò, vel alienis ædibus, vel tuo carcere gloriare.

De Arcium munitione. DIALOG. XXXV.

Quas auripondus fortes non vinceret arces?

Nullaque non metuit saxea fata domus.

GAV.

MVnitissimis arcibus habito. *R. A.* In ædibus aliquid boni est: in arcibus mali multum. Ille protegunt ab æstibus, à ventis, ab imbribus: hæ animum possidentis sollicitudinum procellis obiciunt, & securitatem pollicitæ, curas afferunt, & pauores. *GAV.* Arx mihi prævalidis mœnibus cincta est. *R. A.* An excidit illud

Spar-

Spartani dictum: qui amico patriæ muros ostentanti: si hos, inquit, fœminis extruxistis, rectè quidem, at si viris, turpiter. *GAV.* Arcem habeo fortissimam. *R. A.* Quid, nisi impatientia, & superbia, & auaritia vestra fecit, vt arcibus opus esset? Quando erat honestius, æquo iure cum hominibus viuere, & in plano, cultisque in agellis habitare, quietos carpentem somnos, quàm te rupibus hispidis inclusisse, nocturnis excubiis vlulantem, teque tua miseria suspectum, & inuidiosum omnibus reddidisse? An & Publicolæ factum excidit; qui, quamuis inter primos, urbem Romam seruitio regio liberasset; sentiens tamen seipsum fitu ædium suspectum plebei, vt seipsum [licet indigna] suspicione liberaret, domum suam de monte deposuit? *GAV.* Arx inexpugnabilis est mihi. *R. A.* An & illud vetus prouerbum non audisti? Nullum inexpugnabilem locum esse, in quem a fellus onustus auro possit ascendere. Trahit oppugnationem arx munita, non impedit. Restitit aliquantulum Senonum insultibus arx Tarpeia: Pœnorum Tarentina, donec vtrique, opportuno remedio succursum est: illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrensis ab ipso defendi quiuit Hanibale? Profecit nec Ilion ipsum, nec Byrsa defendi potuit: nec Corinthus, quæ vna peruetustam inexpugnabilis famam habuerat; sed hanc sibi Mummius victor eripuit. Nonne ante hos septuaginta annos Prenestina arx; qua nescio an vlla vsquam fortior esset, atque munitior, ab illo magno hoste, quia armis non poterat, blanditiis, ac promissis fallacibus capta fuit, & diruta, & vix tandem, velut è longæua febre, fragilior resurrexit? Ad summam, nihil inexpugnabile, tutum nihil ab humanis fraudibus est, *GAV.* Arce

subnixus munitissima, nil timeo. *R. A.* Arces pestiferam multis confidentiam præbuere. Multi, qui tuti sine arcibus in pace vixissent, arcium fiducia, ausi sunt, vnde, ipsis in arcibus perire; vt illic potissimum audacia domaretur, vnde orta erat. Non sunt ad audendum irritandi animi, sed frenandi. Omnis magna securitas, nisi de Deo oritur, stulta est. *G. A. V.* Habitò in arce munitissima. *R. A.* Vt sit aliquid, Arx hæc tua, quid est aliud quæso, quàm refugium quoddam, & degeneres latebræ ad perferendam obsidionem: quod [vt ait Liuius] miserimum est in bello? Quando vnquam audiisti; vbi vnquam legisti Iulium Cæsarem, vtrumque Africanum, Magnum Pompeium, Marium, Alexandrum, Pyrrhum, Hanibalem aliosque viros magni nominis, sese arcibus, continentes, & non potius arcibus insultantes? Arces scito non receptacula fortium, sed inertium esse latibula. Certè hæc a tate Stephanus Columnensis, cui omnis illustribus viris par, cum in eius auxilium, ad famam sui nominis venisset nobilis quidam vir externus, & incognitus, essentque die quadam graui, & ancipiti prælio, & ingenti turba hostium circunuenti, ille periculum videns, accessit propius, & vbi, inquit, O Stephane, arx tua est: Ille subridens, vt qui nec domum propriam quidem Romæ haberet: manu ad pectus apposita; Hæc quidem, inquit, Arx mea est. Vocem suo auctore dignissimam. Sic est autem, sancti & deuoti viri omnem spem in Deo habent: Iusti, ac solliciti in virtute; fortes, & bellicosi in armis. Timidi, & ignaui in muris, atque arcibus.